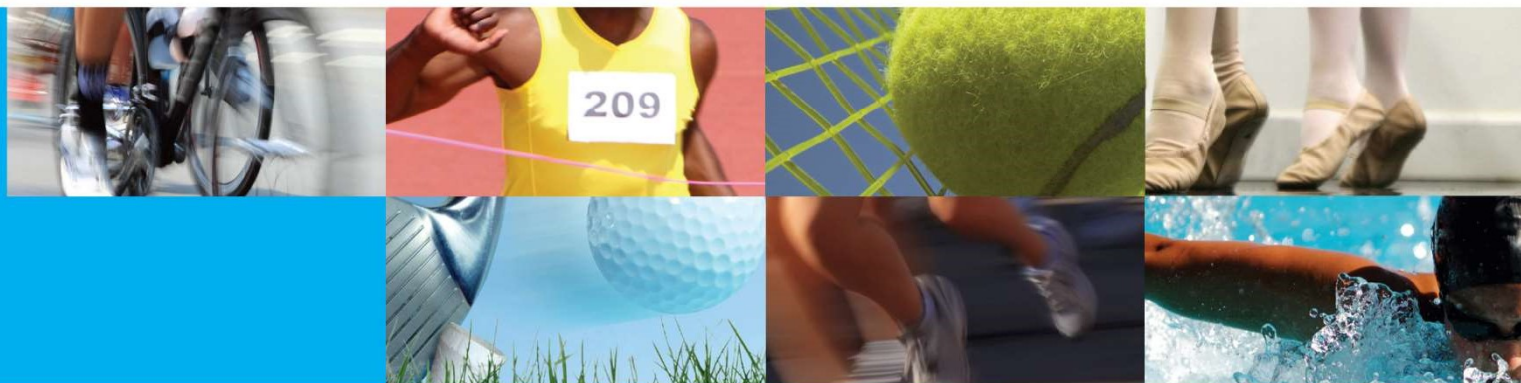

Sportuitgaven en beleidsinzet van Limburgse gemeenten

Een regionaal overzicht van de gemeentelijke bijdrage aan sport (2010-2014)

David Romijn

Arjen Davids

Remko van den Dool

Remco Hoekman

Sportuitgaven en beleidsinzet van Limburgse gemeenten

Een regionaal overzicht van de gemeentelijke bijdrage aan sport (2010-2014)

in opdracht van de provincie Limburg

**David Romijn
Arjen Davids
Remko van den Dool
Remco Hoekman**

Mulier Instituut
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

*Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
+31 (0)30 721 02 20 | www.mulierinstituut.nl
info@mulierinstituut.nl | [@mulierinstituut](https://www.instagram.com/mulierinstituut)*

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1. Inleiding	9
1.1 Achtergrond	9
1.2 Onderzoekopzet	9
1.3 Leeswijzer	10
2. Sportbeleid	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Sportbeleid in Limburg	12
2.3 Sportaccommodaties	16
2.4 Tarieven en subsidies	19
2.5 Buurtsportcoaches	21
2.6 Samenvatting	22
3. Sportbegroting	25
3.1 Inleiding	25
3.2 Uitgaven en inkomsten aan sport	25
3.3 Duiding uitkomsten	33
3.4 Vergelijking regio's	37
3.5 Samenvatting	38
4. Conclusies en aanbevelingen	39
4.1 Conclusies	39
4.2 Aanbevelingen	40
Literatuur	43
Bijlage 1 Aanvullende tabellen	45
Bijlage 2 Financiële categorieën	47

Samenvatting

De provincie Limburg had behoefte aan een goed perspectief op de ontwikkeling in de gemeentelijke uitgaven aan sport en een overzicht van de karakteristieken van sportbeleid om gemeenten te kunnen voorzien van data en kennis voor de beraadslagingen voor de voorjaarsnota 2016 en de begroting 2017. Als gevolg heeft het Mulier Instituut in opdracht van de provincie Limburg een analyse uitgevoerd van de gemeentelijke uitgaven aan sport en elementen van het sportbeleid, zoals de aanwezigheid van sportaccommodaties, het tarieven- en subsidiestelsel en de inzet van buurtsportcoaches. Voor het verkrijgen van informatie over elementen van het sportbeleid, en het realiseren van een zo groot mogelijke betrokkenheid van Limburgse gemeenten, is samengewerkt met het Huis voor de Sport Limburg.

De voornaamste bevindingen uit het rapport zijn als volgt:

- Driekwart van de Limburgse gemeenten heeft beleid op papier gezet ten aanzien van sport, maar slechts voor 14 van de 31 deelnemende gemeenten betreft het een actuele sportnota. Hiermee blijft het aandeel achter op het landelijk gemiddelde van twee op de drie gemeenten die een actuele sportnota heeft.
- De speerpunten in het beleid weerspiegelen het landelijke beeld. Primair gaat de aandacht uit naar de faciliterende rol, door middel van het aanbieden van sportaccommodaties. Aanvullend is aandacht voor de maatschappelijke waarde van sport omwille waarvan ingezet wordt op sportstimulering, onder andere middels de inzet van buurtsportcoaches, op sociale tarieven en (doelgroep)subsidies en op verenigingsondersteuning.
- Provincie Limburg kent een fijnmazige sportinfrastructuur met relatief veel sportaccommodaties per 10.000 inwoners.
- Gemeenten hanteren gedifferentieerde tarieven, waarbij er in beperkte mate sprake is van een uniform en transparant tariefsysteem, met name waar het gaat om de buitensportaccommodaties.
- Limburgse gemeenten hebben gemiddeld 1,55 FTE buurtsportcoach aangesteld per 10.000 inwoners. Dit is gelijk aan het landelijk gemiddelde.
- Regionale samenwerking in de Limburgse regio's lijkt zijn vruchten af te werpen. Dit is onder andere zichtbaar in de relatief hoge inzet van buurtsportcoaches per 10.000 inwoners in de samenwerkende regio's.
- De gemeentelijke uitgaven aan sport waren in 2014 in Limburg gelijk aan het landelijk gemiddelde met ongeveer 66 euro per inwoner. De begrote sportuitgaven voor 2015 liggen zowel landelijk als in Limburg lager, namelijk op 62 euro per inwoner. Grote gemeenten besteden meer aan sport dan kleinere gemeenten.
- 2,75% van de gemeentebegroting wordt gemiddeld genomen besteed aan sport. Binnen de gemeentelijke uitgaven in het vrijetijdsdomein is een toename te constateren van het aandeel dat sportuitgaven innemen, waarmee sport op lokaal niveau in relatie tot andere vrijetijdsuitgaven aan belang lijkt te winnen.
- Limburgse gemeenten geven relatief weinig uit aan nieuwe sportaccommodaties in vergelijking met landelijke cijfers. Dit is mogelijk te verklaren door het relatief ruime aanbod aan sportaccommodaties dat reeds aanwezig is in provincie Limburg.
- Verschillen tussen regio's in de gemeentelijke uitgaven aan sport worden deels verklaard door de aanwezigheid van sportaccommodaties. De regio's met een duidelijke oververtegenwoordiging van zwembaden en buitensportaccommodaties (Midden-Limburg) of

binnensportaccommodaties (Westelijke Mijnstreek) kennen de hoogste uitgaven aan sport per inwoner.

Op basis van bovenstaande bevindingen zijn enkele aanbevelingen opgesteld voor gemeenten en provincie. Voor gemeenten is het aanbevelenswaardig om meer dan nu het geval is zorg te dragen voor actueel sportbeleid waarmee wordt ingespeeld op de veranderingen in de samenleving en in de sportsector. De provincie Limburg kan hierbij van dienst zijn door via Limburg Sport¹ handvatten hiervoor aan te dragen. Verder worden gemeenten aangeraden om te bezien wat de meest ideale configuratie van sportaccommodaties is met het oog op de toekomst. Dit onderzoek maakt duidelijk dat met de huidige capaciteit en de demografische ontwikkelingen het voor de hand ligt dat sportaccommodaties voor sluiting in aanmerking komen. Door kritisch te kijken naar het benodigde voorzieningenaanbod maar ook aandacht te hebben voor leefbaarheidsvraagstukken in kleine kernen kan toegewerkt worden naar een toekomstbestendige configuratie van sportaccommodaties, ook financieel gezien. Relatief veel accommodaties betekent namelijk ook relatief hoge exploitatielasten per inwoner. De gepresenteerde kengetallen in dit onderzoek kunnen bijdragen aan het ontwikkelen van effectief en doelmatig sportaccommodatiebeleid.

¹ Limburg Sport is een samenwerking tussen Provincie Limburg, Huis voor de Sport en Topsport Limburg

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

Bij de provincie Limburg is een kennisvraag ontstaan op het gebied van gemeentelijke uitgaven aan sport. Het ontbrak de provincie aan inzicht in de omvang van de sportuitgaven van Limburgse gemeenten en in hoeverre zich hierin verschillen voordoen naar regio of tussen verschillende typen gemeenten (stedelijkheid/regiofunctie). Verder was onduidelijk hoe dit zich verhoudt tot of te verklaren is door het aanwezige sportaanbod, de stimuleringsactiviteiten, de inzet van buurtsportcoaches en de positie van sportverenigingen op lokaal niveau. Daarnaast bestaat bezorgdheid over de ontwikkeling van sportuitgaven door de tijd, gelet op berichtgevingen in Limburg evenals in de rest van Nederland over bezuinigingen bij gemeenten.

Om voor de provincie Limburg een goed perspectief te krijgen op de ontwikkeling in de gemeentelijke uitgaven aan sport en een overzicht te bieden van de huidige stand van zaken, heeft de provincie Limburg het Mulier Instituut gevraagd een analyse te maken van de gemeentelijke uitgaven aan sport in provincie Limburg en inzicht te bieden in andere karakteristieken van het sportbeleid. Deze inzichten moeten gemeenten helpen bij de beraadslagingen voor de voorjaarsnota 2016 en de begroting 2017.

1.2 Onderzoekopzet

Analyse sportbegrotingen

De gemeentelijke financiering van sport is niet eenvoudig in beeld te brengen. De productregels op de gemeentebegroting waar sport onder valt zijn niet alomvattend (regel 530 en 531). Desalniettemin vormen deze posten wel een goed vertrekpunt voor deze studie. We beginnen daarom met de analyse van de ontwikkeling op deze productregels in de jaarrekeningen van alle de deelnemende Limburgse gemeenten voor de periode 2010-2014 en in de begroting voor 2015. We bezien over de jaren per gemeente in hoeverre zich hierin verschillen voordoen en hebben ook aandacht voor verschillen tussen gemeenten.

Naast de analyse van de IV3-staten is voorzien in de analyse van de sportparagrafen van de jaarrekeningen van gemeenten om de gevonden verschillen op basis van de IV3-staten beter te kunnen duiden. Hiermee bieden we inzicht in hoeveel overheidsgeld per burger naar sport gaat en vertalen we de gemeentelijke sportuitgaven naar andere voor de burger begrijpelijke getallen en conclusies.

Analyse karakteristieken sportbeleid

We verrichten een verkenning van de karakteristieken van het sportbeleid per gemeente om meer duiding te kunnen geven aan de financiële analyse. Hierbij gaat aandacht uit naar de aanwezige sportaccommodaties, sportverenigingen, de aanstelling van buurtsportcoaches, het gehanteerde subsidie- en tariefstelsel en de kernelementen van de geldende sportnota. Hiervoor maken we gebruik van informatie die de gemeente aan dient te leveren en van reeds bij het Mulier Instituut beschikbare data die voor secundaire analyse kan worden ingezet. Dit laatste betreft onder andere de Database SportAanbod, waarin informatie is opgenomen over de aanwezigheid van sportaccommodaties en de sportverenigingen die accommodaties gebruiken. Tevens benutten we beschikbare informatie over de aanstelling van buurtsportcoaches om per gemeente in beeld te brengen hoeveel buurtsportcoaches (fte) zijn aangesteld. Aanvullend op de bij het Mulier Instituut voorhanden gegevens vroegen we aan

gemeenten om de geldende sportnota toe te sturen en informatie aan te leveren over het subsidie- en tariefstelsel om zo te achterhalen wat de directe en indirecte ondersteuning aan sportverenigingen is. Daarnaast is ook een controle op de bestaande accommodatieoverzichten en fte's voor buurtsportcoaches/combinatiefunctionarissen voorgelegd. Hiervoor hebben we samengewerkt met het Huis voor de Sport Limburg. Deze partij heeft gezorgd voor informatieverzoeken naar de gemeenten volgens een door het Mulier Instituut aangeleverd format. Zowel het Mulier Instituut als het Huis voor de Sport Limburg heeft zich ingespannen om een zo hoog mogelijke respons te bewerkstelligen. Uiteindelijk hebben 31 van de 33 Limburgse gemeenten hun medewerking verleend. De ontvangen gegevens zijn door het Mulier Instituut geanalyseerd en waar nodig zijn aanvullende informatieverzoeken en/of toelichtingen uitgestuurd.

Deskresearch

Om de uitkomsten in perspectief te plaatsen vond door Huis voor de Sport Limburg aanvullend documentanalyse plaats op provinciale beleidsstukken en de bestaande regioplannen op het terrein van sport. Op basis van de memo van Huis voor de Sport Limburg (Eijssen, 2016), plaatste het Mulier Instituut het beleid bij gemeenten in een breder perspectief en doet meer beschouwend uitspraken over de ontwikkeling in sportuitgaven in Limburg en de implicaties hiervan voor de sportsector in Limburg.

Regio-indeling provincie Limburg

De 33 gemeenten in de provincie zijn onderverdeeld in vijf regio's. Gedurende dit onderzoek wordt veelal gesproken over deze vijf regio's. In tabel 1.1 zijn de verschillende gemeenten per regio terug te vinden. Alleen gemeenten Bergen en Mook en Middelaar hebben niet deelgenomen aan het onderzoek. Vanzelfsprekend is dit ook gecorrigeerd bij beschrijving van provinciale en regionale verschillen.

Tabel 1.1. Limburgse gemeenten naar regio

Regionaam	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Parkstad Limburg	Westelijke Mijntreek	Maastricht en Mergelland
Gemeenten	Beesel Bergen (L.) Gennep Horst aan de Maas Mook en Middelaar Peel en Maas Venlo Venray	Echt-Susteren Leudal Maasgouw Nederweert Roerdalen Weert Roermond	Onderbanken Brunssum Heerlen Kerkrade Landgraaf Nuth Voerendaal Simpelveld	Stein Schinnen Beek Sittard-Geleen	Eijsden-Margraten Gulpen-Wittem Maastricht Meerssen Vaals Valkenburg aan de Geul
Aantal gemeenten	8	7	8	4	6

1.3 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 heeft betrekking op het gemeentelijk sportbeleid, hoofdstuk 3 gaat in op de financiële consequenties hiervan. Beide hoofdstukken sluiten af met een paragraaf waar de bevindingen in provinciaal perspectief beschreven worden. Hoofdstuk 4 bevat de conclusies en aanbevelingen voortkomend uit hoofdstuk 2 en 3. In de bijlage zijn aanvullende tabellen te vinden.

2. Sportbeleid

2.1 Inleiding

De aandacht voor sport en bewegen blijft toenemen in Nederland. In 2010 stelde het Rijkinstituut Volksgezondheid en Milieu (RIVM) vast dat de fysieke omgeving een belangrijke rol speelt bij het stimuleren van beweeggedrag. “De gezonde keuze makkelijk maken” wordt in *Van Gezond naar Beter* (2010) beschreven als de gedragsbeïnvloeding van de toekomst. Daarom zijn ook gemeenten in toenemende mate aan het nadenken over de vormgeving van het sport- en beweegbeleid. Speciale aandacht is er onder meer voor mogelijkheden om in de wijk te kunnen sporten, maar tegelijkertijd staan (sport)begrotingen door de recente economische omstandigheden onder druk. Gemeenten besteedden in 2012 bijna 1,5 miljard euro aan sport en hadden 350 miljoen euro aan inkomsten. Daarmee zijn Nederlandse gemeente jaarlijks 1,2 miljard euro kwijt aan sport.

In 2013 gaf 93 procent van de gemeenten aan al te hebben bezuinigd of te verwachten in de komende collegeperiode te gaan bezuinigen op sport (Hoekman et al. 2013). Ze bezuinigen vooral op kosten van sportaccommodaties en op subsidies. In de nieuwe collegeakkoorden van 2014 zetten gemeenten deze lijn door en verwachten ze veel van een grotere ‘zelfredzaamheid’ van sportverenigingen (Hoekman en Van der Bol, 2014).

Tegelijkertijd is er veel aandacht voor de betaalbaarheid en toegankelijkheid van sport voor de minima en mensen met een beperking. Een belangrijk element van de toegankelijkheid is het programma Sport en Bewegen in de Buurt (SBB). Daarmee beoogt het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) een verbinding te slaan tussen sport- en beweegaanbieders en andere partijen. Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor combinatiefunctionarissen en buurtsportcoaches. In 2015 deden 378 van de 403 gemeenten mee. Het Rijk draagt met 57 miljoen euro voor veertig procent hieraan bij. Gemeenten vullen het resterende bedrag in samenwerking met lokale partners aan (Pulles et al., 2015).

In het visiedocument Nederland Sportland (VSG, 2010) spreekt de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) over het sportaccommodatiebeleid als de basis van het gemeentelijk sportbeleid. Daarbij gaat het om zowel bouw en instandhouding als het aanbieden ervan tegen ‘redelijk’ tarief aan de sportverenigingen. Verdere doelstellingen worden als een plus bovenop deze basis gezien en zijn op basis van lokale kleur en voorkeur. In hetzelfde document stelt de VSG vast dat bovenop deze basis steeds meer gemeenten actief zijn geworden in de organisatorische ondersteuning van de lokale sport(verenigingen). Bovendien zijn veel gemeenten sport gaan verbinden met andere beleidsterreinen, zoals onderwijs, preventief gezondheidsbeleid en stedelijke vernieuwing.

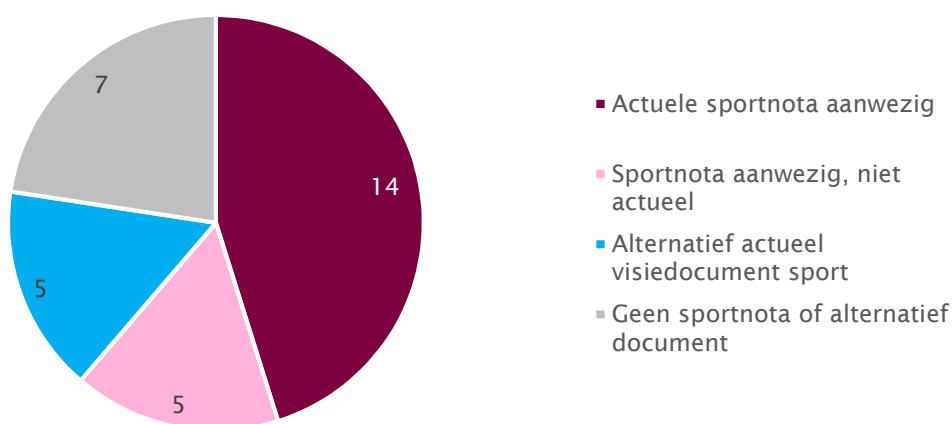
Volgend op de meest dominante ‘bouwstenen’ voor het sportbeleid die in het voorgenoemde visiedocument beschreven worden, gaan we in op:

- Speerpunten sportbeleid (2.2 sportbeleid in Limburg)
- Sportaccommodatiebeleid (2.3 sportaccommodaties)
- Betaalbaarheid en verenigingsondersteuning (2.4 tarieven en subsidies)
- Verbindingen met andere beleidsterreinen (2.5 buurtsportcoaches)

2.2 Sportbeleid in Limburg

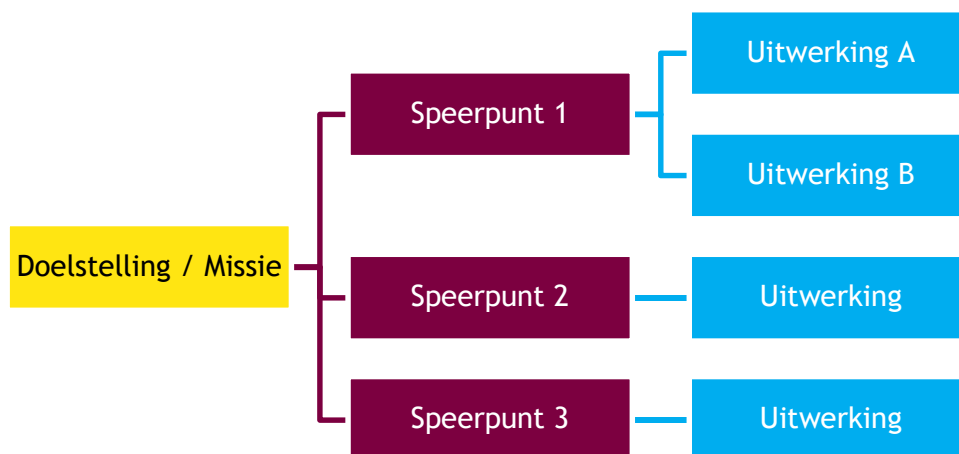
Bij 24 van de 31 deelnemende gemeenten staat het sport- en beweegbeleid op papier (figuur 2.1). Bij 14 van deze gemeenten betreft dit een actuele sport- en/of beweegnota. In de resterende gemeenten gaat het om een minder actuele sportnota of om een alternatief document zoals een accommodatieplan of onderbouwing van meerjarenbegroting. Limburgse gemeenten blijven daarmee iets achter op het landelijk beeld waar twee derde van de gemeenten een actuele nota sport (en bewegen) heeft (Van der Werff & Hoekman, 2011).

Figuur 2.1 Aanwezigheid sportnota's in Limburgse gemeenten

De inhoud van de sportnota is door de bank genomen grotendeels op vergelijkbare wijze opgebouwd waarbij de centrale doelstelling wordt onderbouwd met pijlers, prioriteiten of speerpunten. Deze specifieke aandachtspunten worden vervolgens in meetbare en concrete uitwerkingen beschreven. Zie voor de opbouw figuur 2.2.

Figuur 2.2 Opbouw sportnota's in Limburg

Doelstelling/Missie

Gemeenten stellen zich nagenoeg allemaal ten doel om sport voor iedereen beschikbaar en toegankelijk te hebben. Met deze doelstelling hopen zij de sport- en beweegdeelname onder de bevolking te verhogen. Gemeenten zijn daarbij meer en minder expliciet in het beschrijven van de doelgroepen binnen het sportbeleid. In ongeveer drie kwart van de gevallen volstaat voor de gemeenten de beschrijving 'iedereen' of 'de gehele bevolking'. Een aantal gemeenten benoemt bij de doelstelling voor een hogere sportdeelname ook specifieke doelgroepen die een belangrijk onderdeel vormen van de bevolking. Hierbij worden vooral jongeren, ouderen en mensen met een beperking genoemd.

De toon van veel sportnota's is dat de gemeentelijke rol ten aanzien van sport en bewegen voornamelijk faciliterend van aard is. De gemeente verlaagt drempels en zorgt voor een accommodatieaanbod. Daadwerkelijk in beweging komen komt in veel gevallen voor rekening van de burger, al dan niet in de vorm van een vereniging of ander (on)gebonden initiatief.

Vrijwel alle gemeenten zien in sport een belangrijke middel voor de leefbaarheid in hun eigen gemeente. Daarnaast wordt ook de (preventieve) waarde voor de zorg met regelmaat genoemd als reden om in sport, bewegen en recreatie te investeren. Sport als middel - conform het landelijke beeld - is een dominante visie als rechtvaardiging voor het te voeren sportbeleid. Slechts een enkele gemeente noemt sport als een doel op zich.

Speerpunten

Vrijwel alle gemeenten hebben speerpunten geformuleerd als het gaat om de inwoners aan het sporten te krijgen of te houden. Een overzicht is te vinden in tabel 2.1. Meest voorkomend is de aandacht voor accommodaties. In veel gevallen betreft het hier 'in stand houden van het huidige aanbod'. Toch benoemen een paar gemeenten ook dat zij op zoek gaan naar een optimale configuratie van het accommodatieaanbod. Bij deze gemeenten is in veel gevallen sprake van een bezuinigingstaakstelling.

Tabel 2.1 Overzicht van expliciete genoemde speerpunten in sportnota's

Onderwerpen sportnota (selectie)	Aantal sportnota's waarin <u>expliciet</u> genoemd
Accommodaties	9
Jeugd	9
Ouderen	8
Specifieke doelgroepen (divers)	6
Verenigingen	6
Bewegen in de buurt	5
Topsport, talentontwikkeling en specifieke sporttakken	3
Beperking	2
Betaalbaarheid	2
Evenementen	2
Gemeentemarketing	2
Kernen	1

Naast accommodaties op peil houden, spreken veel gemeenten ook over extra aandacht voor jeugd - al dan niet via het onderwijs - en ouderen. Er is relatief minder expliciete aandacht voor (potentiële) sporters met een beperking. Echter, diverse gemeenten beschrijven doelgroepenbeleid waarbij bepaalde groepen ondersteuning verdienen omdat ze minder vanzelfsprekend toegang tot sport hebben

dan andere groepen. Hier vallen de eerder genoemde jeugd, ouderen en sporters met een beperking in nagenoeg alle gevallen onder.

Topsport, evenementen en gemeentemarketing hebben nauwelijks een plek in de speerpunten van het sportbeleid. Dat is conform het landelijk beleid waar vooral in de grotere gemeenten aandacht is voor dergelijke zaken. Het sportaanbod in de kernen op peil houden, ondanks eventuele krimp, wordt slechts in één gemeente in het sportbeleid als speerpunt benoemd.

Uitwerkingen

In de diverse sportnota's en visiedocumenten zijn de speerpunten van het sportbeleid uitgewerkt in beschrijvingen van de gewenste situatie binnen de lokale context. In veel gevallen zijn er twee tot vier uitwerkingen per pijler, speerpunt of prioriteit. Voorbeelden van deze formuleringen zijn: 'vervanging van accommodaties', 'verhoging van sportdeelname met x procent' en 'goede en toegankelijke informatie over het sportaanbod'.

Onder de gemeenten bestaat een groot niveauverschil als het om het formuleren van doelstellingen gaat. Over het algemeen valt te zeggen dat de grotere gemeenten en gemeenten met actuele sportnota's aanzienlijk vaker en méér SMART (Specifiek, Meetbaar, Aanwijsbaar, Realistisch en Tijdgebonden) doelstellingen hebben met betrekking tot sportbeleid.

Verdieping

Alle gemeenten spreken in het sportbeleid over het accommodatievraagstuk. Dat is in lijn met de vaststelling van VSG dat dit de basis van het sportbeleid vormt. Daarnaast gaan gemeenten in op het ondersteunen van de verenigingssport, al dan niet via sociale tarieven voor accommodaties en/of (doelgroepen)subsidies. Naast deze onderwerpen is ook vaak aandacht voor de verbinding van sport met overige beleidsterreinen. In 16 van de 24 sportnota's staat de rijksregeling ter bevordering van deze verbinding genoemd. In zes gevallen betreft dit de buurtsportcoach. In tien gevallen de voorganger van deze regeling: de combinatiefunctionaris. In 2.5 wordt hier verder op ingegaan.

Gemeentelijke samenwerking in sportbeleid

Er zijn diverse regionale samenwerkingen in de provincie Limburg waarbij gemeenten de handen ineen slaan. In de Sportregio Noord-Limburg bestaat de meest formele samenwerking. Daar heeft de samenwerking onder andere geleid tot het initiatief Clubtotaal. Binnen Clubtotaal fungeert de Gemeente Venlo als werkgever voor buurtsportcoaches en combinatiefunctionarissen die ook in de andere gemeenten actief zijn. Zij leggen de relaties met het onderwijs en met evenementen. Ook het leerbedrijf voor stagiaires valt onder Clubtotaal. Eén van de speerpunten van de Sportregio Noord-Limburg is het al sinds 2007 bestaande samenwerkingsverband 'Iedereen Kan Sporten Noord-Limburg' voor stimulering en ondersteuning van sport en bewegen voor mensen met een beperking, onder andere door inzet van een gezamenlijk gefinancierde regioconsulent. Vanuit dit verband dragen de gemeenten tevens bij aan de Provinciale Vervoersregeling Gehandicapte Sporters, waardoor verenigingen een bijdrage in het bovenlokale vervoer van hun leden met een beperking kunnen ontvangen.

Ook in de regio Midden-Limburg stemmen de gemeenten het sport- en beweegbeleid af in periodieke ambtelijke en bestuurlijke overleggen. Ook in deze regio bestaat het samenwerkingsverband Iedereen Kan Sporten (sinds 2009). De gezamenlijk gefinancierde regioconsulent, ter ondersteuning van mensen met een beperking, is daarvan een belangrijk voorbeeld. Daarnaast dragen gemeenten vanuit dit verband ook bij aan de Provinciale Vervoersregeling Gehandicapte Sporters.

In de Westelijke Mijnstreek is Sportzone Limburg als initiatief van de provincie en de vier regiogemeenten ontstaan. Dit is een locatie in Sittard-Geleen waar topsporters, talenten, studenten en recreanten van specifieke maatwerkfaciliteiten gebruik maken. De sportopleiding CIOS, het stadion van Betaald Voetbal Organisatie (BVO) Fortuna Sittard en meerdere verenigingen zijn hier eveneens gevestigd. Omdat ook diverse Nationale en Regionale Trainingscentra hier zijn gehuisvest, heeft Sportzone Limburg een bovenregionaal karakter.

Naast de uitvoering van sportbeleid werken gemeenten in een aantal regio's samen als het om kennisdeling gaat. In 2014 is in Noord-Limburg voor het eerst regionaal een verenigingsmonitor uitgezet. Daarnaast stemmen de deelnemende gemeenten in de ambtelijke en bestuurlijke regio-overleggen onderling hun sport- en beweegbeleid af en beschouwen ze hier regionale kansen met betrekking tot de ontwikkelingen in sport- en beweegtrends.

In de regio's Noord-Limburg en Westelijke Mijnstreek zijn combinatiefunctionarissen en/of buurtsportcoaches deels werkzaam voor een regionale partij die vanuit de nagenoeg alle deelnemende gemeenten wordt gefinancierd. In Midden-Limburg geldt dit alleen voor de IKS-consulent die regionaal actief is. In Noord- en Midden-Limburg is één gemeente de werkgever (resp. Venlo - onder de vlag van Clubtotaal - en Roermond). In Midden-Limburg en Maastricht en Mergelland zijn vanuit een historisch gegroeide situatie ook enkele welzijnsorganisaties betrokken die in de gemeenten actief zijn. Zie ook paragraaf 2.5.

Overige intergemeentelijke samenwerkingsprojecten Provincie Limburg

Naast bovenstaande regionale samenwerking heeft een aantal provinciale projecten gemeentelijke participatie als basis, maar zijn niet volgens de regiogrenzen in te delen:

- Vijftien Limburgse gemeenten zijn 'wielergemeente', waarmee ze onder andere bijdragen aan een wielersfonds. Het fonds ondersteunt (jeugd)stimulering, talentontwikkeling, verenigingsondersteuning en afstemming van tochten, evenementen en breedtesport in de openbare ruimte via een coördinatiepunt.
- Vier gemeenten uit de regio Maastricht en Mergelland, de Gemeente Voerendaal (Parkstad) en de Belgische Gemeente Voeren zijn in 2013 van start gegaan met een gezamenlijk beleid rondom wielertoertochten.
- Ad hoc samenwerking op het gebied van gemeentegrensoverschrijdende wedstrijden.
- 'Limburg op gezond gewicht' is een provinciale aanvulling op JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht) vanuit de Agenda voor gezondheid en zorg van de Provincie Limburg.
- Met de Provinciale Vervoersregeling Gehandicapte Sporters dragen provincie en gemeenten via de verenigingen bij aan het verlichten van bovenlokale vervoerskosten van sporters met een beperking.
- De administratieve afhandeling en promotie van het Jeugdsportfonds wordt voor veel gemeenten centraal geregeld door het Jeugdsportfonds Limburg.

Het beeld van de provincie Limburg is dat de gemeenten lokaal sport- en beweegbeleid gericht op accommodaties voeren, aangevuld met lokale speerpunten van sportstimulering onder minder vanzelfsprekende doelgroepen en met regionale samenwerking. Daarmee sluit dit beeld aan bij het landelijk beeld zoals beschreven in visiedocument Nederland Sportland (VSG, 2010). De regionale samenwerking in het geval van de gehandicaptensport komt eveneens landelijk voor (Van Lindert et al., 2016).

2.3 Sportaccommodaties

Deze paragraaf bevat een overzicht van de Limburgse sportaccommodaties in de 31 deelnemende gemeenten. Op basis van door gemeenten gecontroleerde data uit de Database SportAanbod (DSA) zijn daarmee provinciale en regionale totalen tot stand gekomen per type sportaccommodatie. Het onderscheid is gemaakt naar de bekende en multifunctionele binnensportaccommodaties (sporthal, sportzaal en gymzaal) en meer sportspecifieke accommodaties van primaire landelijke sporten (o.a. zwemvoorzieningen, voetbal, tennis, paardensport en fitness). Tevens is bij de vergelijking gecorrigeerd voor inwonertal door het aantal accommodaties per 10.000 inwoners te beschrijven.

Binnensport

Verspreid over 31 van de 33 Limburgse gemeenten liggen 255 gymzalen, dat zijn er 2,3 per 10.000 inwoners. Daarmee is de gymzaal de meest voorkomende sportaccommodatie in de provincie. De gymzaal is bruikbaar voor diverse vormen van sportbeoefening en wordt bovendien gebruikt door het onderwijs. Niet alle binnensporten kunnen echter in de gymzaal worden beoefend. De tussenvorm tussen gymzaal en sporthal is de sportzaal die vaak een dubbele gymzaal betreft en waar een deel van de binnensporten ook gespeeld kan worden - afhankelijk van de uitloopruimte en de belijning. Daarvan zijn er 41 in de provincie Limburg.

Voor de bekendere zaalsporten zoals handbal, basketbal, volleybal, zaalvoetbal en zaalhockey is een sporthal vereist. Daarvan zijn er 102 in de provincie, wat neerkomt op 0,9 per 10.000 inwoners. Voor sporthallen gelden planologische kengetallen waarbij wordt uitgegaan van 15.000 tot 20.000 inwoners per sporthal. Deze veronderstelde 'dekking' wordt in alle regio's (ruim) gehaald, variërend van 1,2 per 15.000 inwoners tot 2,3 per 20.000 inwoners.

Sportspecifieke accommodaties

De meest voorkomende sportspecifieke accommodatie in Limburg is de voetbalaccommodatie. In de provincie Limburg delen 10.000 inwoners samen ruim twee (2,1) voetbalaccommodaties. Landelijk is dit voor hetzelfde aantal inwoners 1,4 accommodatie. Gecorrigeerd voor het aantal velden blijven de verschillen bestaan. In Limburg hebben 10.000 inwoners gemiddeld de beschikking over 5,9 voetbalveld terwijl dit landelijk 4,3 is. Dit verschil wordt gedeeltelijk verklaard door het lagere percentage kunstgras in de provincie Limburg (12%) in vergelijking met het landelijk cijfer (19%). Het overige verschil komt mogelijk door relatief veel kleine kernen die ieder een eigen voetbalvereniging hebben waardoor relatief veel kleine en veelal inefficiënte accommodaties aanwezig zijn.

Fitness en tennis zijn vergelijkbaar aanwezig op de tweede plek met ruim anderhalve voorziening per 10.000 inwoners (1,7). Beide scores daarmee relatief hoog ten opzichte van het landelijk gemiddelde (tennis: 1,2; fitness: 1,5). Op de vierde plek volgen zwemvoorzieningen met 1,2 per 10.000 inwoners. Ook dit is aanzienlijk hoger dan landelijk het geval is (0,9). De aanwezigheid van een aanzienlijke hoeveelheid paardensportvoorzieningen is geen verrassing door de rijke hippische traditie in de provincie. Voorbeelden hiervan zijn topsportevenement Jumping Maastricht en de oprichting van Stichting Limburg Paardensport in 2011. Opvallend is dat er weinig hockeyaccommodaties zijn in de provincie (16 van de landelijke 334). Daarnaast telt Limburg maar één schaatsbaan (Geleen), maar mogelijk maken Limburgers gebruik van ijsbanen in Eindhoven en Nijmegen die voor Midden- en Noord-Limburg op reisafstand liggen.

Tabel 2.2 Overzicht sportaccommodaties provincie Limburg

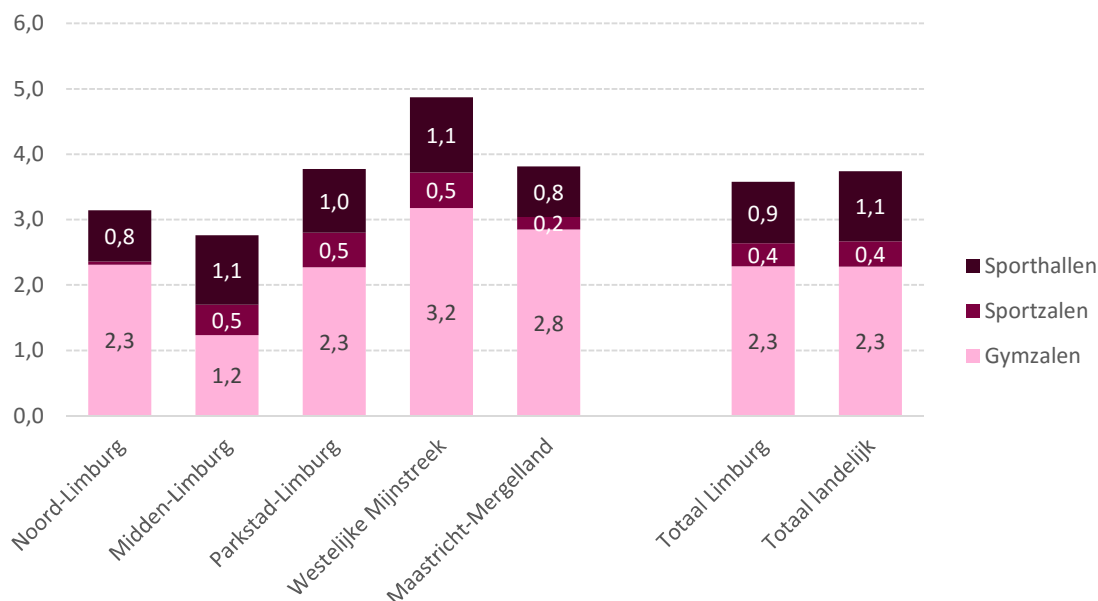
Totalen	Limburg		Nederland
	Absoluut	Aantal voorzieningen per 10.000 inwoners	Aantal voorzieningen per 10.000 inwoners
Binnensport algemeen			
Gymzalen	255	2,3	2,3
Sporthallen	102	0,9	1,1
Sportzalen	41	0,4	0,4
Zwemvoorzieningen (+duiken)	136	1,2	0,9
Sportspecifieke accommodaties			
Voetbal	234	2,1	1,4
Fitness	186	1,7	1,5
Tennis	185	1,7	1,2
Paardensport	97	0,9	0,5
Vechtsport	64	0,6	0,3
Handboogschieten / schieten	52	0,5	0,2
Tafeltennis	43	0,4	0,4
Jeu de Boules / koersbal	30	0,3	0,2
Squash	28	0,3	0,2
Golf	24	0,2	0,2
Korfbal (buiten)	20	0,2	0,3
Bowlen	19	0,2	0,2
Dansen	17	0,2	0,0
Hockey	16	0,1	0,2
Atletiek	15	0,1	0,1
Klimsport	10	0,1	0,1

Bron: Database SportAanbod (DSA) 2016, Mulier Instituut

Regionale dekking binnensport en buitensport

Over het algemeen is de aanwezigheid van binnensportaccommodaties in Limburg redelijk vergelijkbaar (figuur 2.3). Het aantal sporthallen per 10.000 inwoners ontloopt elkaar weinig (0,8 - 1,1). De verschillen in gymzalen zijn groter. In de Westelijke Mijnstreek is voor iedere 10.000 inwoners bijna een gymzaal extra, terwijl in Midden-Limburg ruim een gymzaal onder het provinciale gemiddelde gescoord wordt (1,2). Dit wordt ook maar beperkt gecompenseerd door een grotere mate van aanwezigheid van sporthallen of sportzalen.

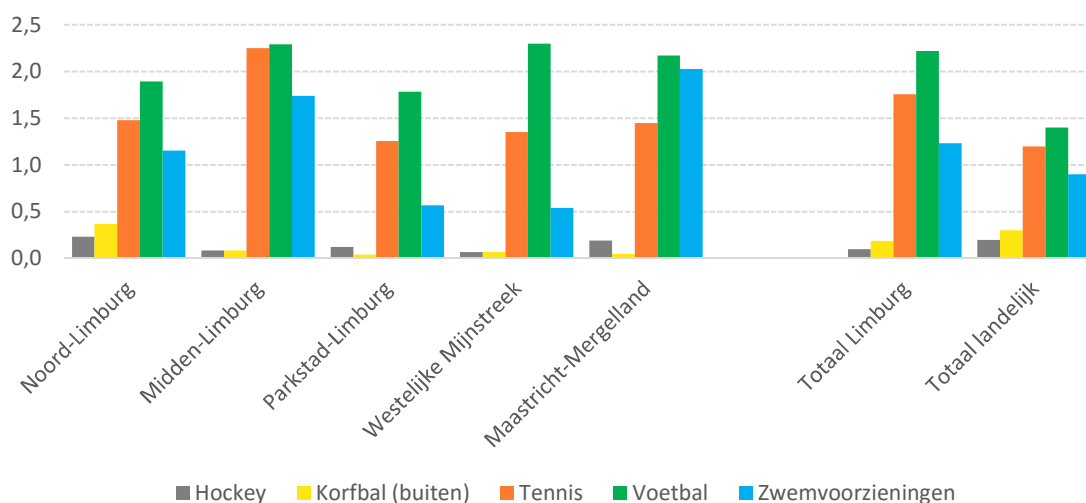
Figuur 2.3 Binnensportaccommodaties per 10.000 inwoners, naar regio

Bron: Database SportAanbod (DSA) 2016, Mulier Instituut

Midden-Limburg viel waar het ging om binnensportvoorzieningen op als een plek met relatief weinig accommodaties. Voor de landelijk primaire sportvoorzieningen is dit beeld anders. De regio scoort relatief hoog op de aanwezigheid van accommodaties voor tennis, voetbal en zwemmen. Parkstad-Limburg en Noord-Limburg scoren juist lager op de aanwezigheid van deze typen accommodaties. Noord-Limburg valt wel op als de regio met de meeste hockey- en korfbalvoorzieningen per 10.000 inwoners. Maastricht en Mergelland hebben het ruimste aanbod aan zwemvoorzieningen. Dit komt voornamelijk door de diverse camping- en hotelgebonden baden die in deze gemeenten gevestigd zijn. Het is onduidelijk in hoeverre deze zwembaden het mogelijk maken om een deel van de gemeentelijke zwembaden te sluiten.

Figuur 2.4 Sportspecifieke accommodaties primaire sporten (landelijk) per 10.000 inwoners, naar regio

Bron: Database SportAanbod (DSA) 2016, Mulier Instituut

Toekomstperspectief accommodatiegebruik

In 2013 beschreef de rapportage 'Sportdeelname en accommodatiegebruik in Limburg' (Van der Werff et al., 2013) een waarschijnlijke verandering in de leeftijdsopbouw van de inwoners in de provincie Limburg. Tussen 2012 en 2028 zal de bevolking met 8,4 procent krimpen en bovendien ook vergrijzen. Deze verwachtingen werden bevestigd in de 'updates' van 2014 en 2015. Door de veranderende leeftijdsopbouw verandert ook de sportdeelname in de provincie Limburg. Want met name jonge mensen sporten vaker dan ouderen.

Deze krimp en vergrijzing van de bevolking - met een dalende sportdeelname tot gevolg - heeft ook implicaties voor het accommodatiegebruik. Zo werd zowel in 2013 als in 2014 en 2015 al door Van der Werff & Hoekman (2014; 2016) voorspeld dat de vraag naar sportaccommodaties in Limburg zal afnemen. Zij verwachten dat het gebruik van de sportvelden tussen 2012 en 2028 met 13 tot 17 procent afneemt - afhankelijk van het type accommodatie. Voor sporthallen en -zalen beschrijft de rapportage in dezelfde periode een afname van 10 procent. Dezelfde trend is volgens de auteurs in alle Limburgse regio's waar te nemen. In de Westelijke Mijnstreek lijkt deze ontwikkeling het sterkste. Dat zal negatieve gevolgen hebben voor de bezetting van de relatief veel sportaccommodaties die aanwezig zijn, waardoor exploitatie tekorten naar alle waarschijnlijkheid verder toenemen.

2.4 Tarieven en subsidies

De gemeentelijke sportaccommodaties worden door gemeenten verhuurd aan sportverenigingen die op hun beurt mede uitvoering geven aan het sportbeleid. Voorwaarden hiervoor zijn vastgesteld in het subsidie- en tarievenbeleid. Omdat deze elementen de gemeente kunnen helpen om accenten in het sportbeleid aan te brengen gaan we in deze paragraaf in op de wijze waarop dit wordt gedaan.

Tarieven

Nagenoeg alle gemeenten hanteren gedifferentieerde tarieven voor de verhuur van hun eigen sportaccommodaties. Dit houdt in dat bepaalde gebruikers korting krijgen of bij een bepaalde continuïteit een voordeel hebben. Dergelijke tariefsystematiek is een sturingsmiddel om bijvoorbeeld verenigingen of doelgroepen te ondersteunen en op deze wijze de regie te houden als het gaat om sportstimulering.

De hoogte van de tarieven is slechts bij een kleine groep gemeenten transparant. Slechts bij 2 van de 31 gemeenten staan de gehanteerde tarieven voor zowel binnen- als buitensportaccommodaties op de website. Bij 11 van de 31 gemeenten staan de tarieven van de binnensport wel vermeld, maar van buitensport niet. Bij telefonische navraag konden nagenoeg alle gemeenten probleemloos de tarieven voor binnensport aanleveren, terwijl slechts een vijftal dit voor een voetbalveld kon. Het argument wanneer dit niet mogelijk was, was in vrijwel alle gevallen dat er geen uniform tarief is en dat de afmetingen en capaciteit van de voorzieningen om maatwerk in de tarifiering vragen.

De indicatie voor de tarieven van de binnensportaccommodaties in Limburg is dat deze per gemeente niet bijzonder veel van elkaar verschillen. Een gymzaal huren kost tegen een gereduceerd verenigingstarief gemiddeld 11,23 euro per uur. Voor een sporthal betaalt een vereniging 34,49 euro per uur. Daarmee zijn de tarieven in verhouding tot elkaar aangezien een sporthal qua oppervlakte vaak drie gymzalen beslaat. In recente onderzoeken (o.a. de vijf grootste Brabantse steden) zijn voor gymzalen bedragen naar voren gekomen die een paar euro per uur hoger lagen. Voor sporthallen geldt dat zowel binnen Limburg als bij de referentiegemeenten de verschillen aanzienlijk groter zijn. Het

laagste uurtarief in Limburg ligt rond de tien euro terwijl het hoogste meer dan vijftig euro is. Mogelijk ligt (een deel van) de verklaring in de verschillende functionaliteiten (nieuwbouw, materialen, etc.) en huurvoorwaarden (vaste huur, onderverhuur, beheer). Een aanvullende verklaring is een subsidiecompensatie die mogelijk door gemeenten met hogere tarieven wordt verstrekt waardoor 'onder de streep' de huur minder hoog is dan aanvankelijk gedacht.

Subsidies

Directe subsidies zijn bijdragen van de gemeente aan activiteiten van sportverenigingen, daaraan gelijk te stellen organisatie of overige (sport)organisaties. Tot de indirecte subsidies rekenen wij de niet gedekte kosten van gemeentelijke sportaccommodaties. Nagenoeg alle gemeenten bedienen zich van beide sturingselementen om tot uitvoering van het sportbeleid te komen.

Directe subsidies

De directe subsidies zijn als post op de begroting helder zichtbaar en - waarschijnlijk als gevolg daarvan - zijn de grondslagen hiervan helder beschreven in de beschikbare sportnota's. Maar er is wel degelijk een differentiatie te maken. Op basis van de bestudeerde sportnota's zijn grofweg twee dominante vormen van subsidieverstrekking te beschrijven:

1. **Incidentele subsidie**

Deze subsidievorm is bedoeld voor onder meer evenementen, deskundigheidsbevordering of investeringen in accommodatie. De aanvraag en uitkering is gebaseerd op eenmalige evenementen of investeringen die hun maatschappelijke waarde aantonen.

2. **Automatische subsidie**

Ondersteuningsvorm - met name gericht op verenigingen - waarbij de maatschappelijke waarde al eerder aangetoond is of door de gemeente op voorhand is vastgesteld. Een voorbeeld hiervan is een bepaald bedrag dat een vereniging ontvangt per jaar, per lid, al dan niet voor een geformuleerde doelgroep zoals jeugdleden of leden met een beperking.

Beide vormen hebben hun beleidsmatige voordelen. Incidentele subsidie biedt beleidsmakers de kans om gericht op de doelstelling(en) van hun beleid te sturen terwijl automatische subsidie uitgaat van de wijsheid en inzichten van de ontvangers. Bovendien levert automatische subsidie minder druk op voor het gemeentelijk apparaat.

Indirecte subsidies

Veel minder concreet beschreven zijn de indirecte subsidies in gemeenteland. Terwijl dit landelijk met ongeveer 80 procent van de totale uitgaven de grootste kostenpost is. De kosten voor sportaccommodaties die niet worden 'terugverdiend' door verhuur aan verenigingen is de belangrijkste vorm van deze indirecte subsidie. De gehanteerde tarieven - die onder de marktwaarde liggen - noemen we om deze reden sociale tarieven. Zoals in hoofdstuk 3 beschreven wordt, vormen de Limburgse gemeenten geen uitzondering op het landelijke beeld, waarbij sportaccommodaties allesbehalve winstgevend zijn voor gemeenten.

Er is wel een aantal gemeenten die met name in de nieuwere sportnota's aangeven dit transparanter te willen maken. Een voorbeeld hiervan is onderstaand citaat uit de sportnota van een middelgrote gemeente:

“De grootste uitgaven van onze gemeente aan sport zijn verkapt in indirecte subsidies. Het is zowel voor onze eigen bedrijfsvoering alsook voor de gebruikers van belang om transparant te zijn over de daadwerkelijke kosten van accommodaties.”

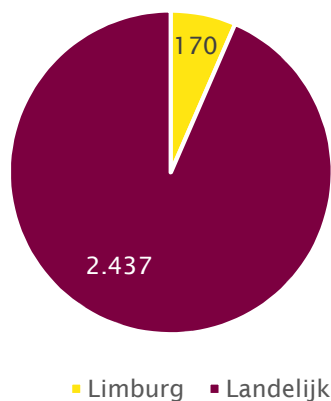
Er zijn ook gemeenten die in de toekomst verder willen gaan en voorwaarden willen verbinden aan dergelijke indirecte subsidies. Daarbij wordt echter in alle gevallen wel gesproken van gefaseerd invoeren of dragelijk houden voor de verenigingen en/of huurders. Mogelijk worden deze overwegingen versneld door de ontwikkelingen van de Wet Markt en Overheid waarbij de gemeente in principe gedwongen is om markconforme huurtarieven te vragen voor de sportaccommodaties. Het voorbehoud ‘in principe’ geldt hier omdat deze verplichting vervalt op het moment dat de gemeente kan aantonen dat het sociale tarief *algemeen nut* betreft.

In Limburg is beperkt sprake van een uniform en transparant tarievensysteem, zeker voor de buitensport. Dit is opvallend omdat hier wel het grootste gedeelte van het budget naartoe gaat (zie 2.1 en hoofdstuk 3).

2.5 Buurtsportcoaches

In paragraaf 2.1 viel te lezen dat een groot aandeel van de gemeenten zich bezighoudt met specifieke doelgroepen als het gaat om het bevorderen van de sport- en beweegdeelname. Daarnaast wordt ook ingezet op een passend sportaanbod in de buurt en samenwerking van verenigingen met andere partijen. Deze punten komen allemaal samen bij de inzet van buurtsportcoaches. In 2015 waren in Nederland voor 2.607 fte buurtsportcoaches aan het werk, waarvan 170 fte in de Limburgse gemeenten (figuur 2.5). Gecorrigeerd voor het aantal inwoners is deze inzet exact gelijk: 1,55 fte per 10.000 inwoners.

Figuur 2.5 Absoluut aantal buurtsportcoaches in 2015, uitgedrukt in fte

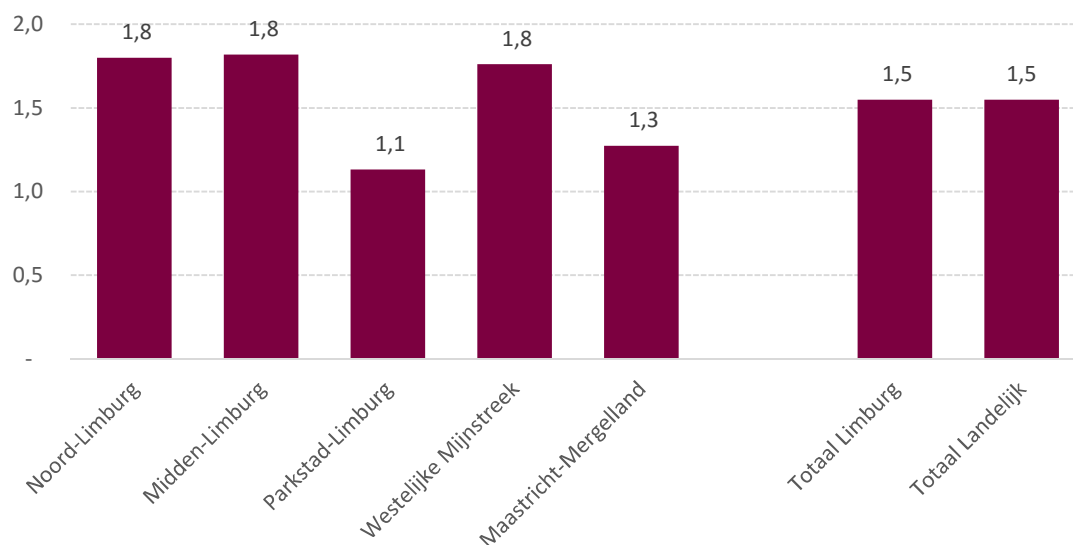

Bron: Meicirculaire gemeentefonds 2015, bewerking Mulier Instituut

Hoewel voor de provincie Limburg de inzet gelijk is aan het landelijk gemiddelde, zijn er binnen de regio's in de provincie wel degelijk verschillen (figuur 2.6). In Midden en Noord-Limburg en de Westelijke Mijnstreek is 1,8 fte per 10.000 inwoners aan buurtsportcoach beschikbaar, terwijl dit in Maastricht en Mergelland (1,3) en Parkstad-Limburg aanzienlijk lager is (1,1). De verklaring hiervoor lijkt mogelijk te liggen in het feit dat Midden-Limburg, Noord-Limburg en de Westelijke Mijnstreek wél een combinatiefunctionaris en/of buurtsportcoach in dienst hebben bij een regionale partij - gefinancierd

door alle deelnemende gemeenten. In regio's met minder fte per 10.000 inwoners is van deze samenwerking geen sprake (zie paragraaf 2.1). Echter, voor regio Parkstad-Limburg geldt bijvoorbeeld dat Kerkrade geen buurtsportcoach en/of combinatiefunctionaris heeft aangesteld waardoor het gemiddelde sterk wordt beïnvloed. Andere gemeenten uit deze regio zitten wel ongeveer op het provinciaal gemiddelde.

Figuur 2.6 Inzet buurtsportcoaches in fte per 10.000 inwoners (2015), naar regio

Bron: Meicirculaire gemeentefonds 2015, bewerking Mulier Instituut

2.6 Samenvatting

Driekwart van de gemeenten heeft beleid ten aanzien van sport op papier. Voor 14 van de 31 gemeenten betreft het een actuele sportnota. In die sportnota's is in alle gevallen aandacht voor de bouw en instandhouding van de sportaccommodaties. Dit is meer dan logisch en volgt de aanbeveling van VSG dat dit de basis is van het sportbeleid. Nagenoeg iedere beleidsnotitie onderschrijft de kracht van sport voor de leefbaarheid, de sociale samenhang en gezondheid. Daarmee is de investering in sport ruimschoots verdedigbaar en gerechtvaardigd.

Het aanbod aan sportaccommodaties is relatief groot in de provincie Limburg. Per hoofd van de bevolking kent de provincie Limburg een ruimer accommodatieaanbod dan het landelijk gemiddelde. Met name voetbalaccommodaties zijn in Limburg talrijk. Dit verschil valt extra op doordat de sportdeelname nauwelijks afwijkt van het landelijk gemiddelde. Met de verwachte krimp van de bevolking en veranderende bevolkingssamenstelling (vergrijzend) zal de sportdeelname en daarmee de vraag naar accommodaties ook afnemen. Daarmee lijkt de provinciale sportinfrastructuur (verder) onder druk te komen.

Het verschil tussen de Limburgse gemeenten ontstaat bij hetgeen de beleidsmakers willen bereiken met sport, bovenop de faciliterende rol van het aanbieden van de accommodaties. In toenemende mate lijkt het de beleidsmakers duidelijk te worden dat de bovengenoemde kracht van sport niet vanzelf ontstaat. Een versterkende maatregel, bovenop de gemeente als faciliterende partij, lijkt daarbij cruciaal. De

meest voorkomende ontstekers van de kracht van sport zijn de sociale tarieven, (doelgroepen)subsidie en de buurtsportcoach.

Afhankelijk van de lokale kenmerken en regionale functie worden deze sturingsmiddelen ingezet om nog meer te bereiken met sport dan uitsluitend deelname. De effectiviteit van deze inzet hangt niet alleen samen met de behaalde resultaten, maar ook met de bedragen die ermee gemoeid zijn. In hoofdstuk 3 volgt daarom een verdieping op de inzet van middelen voor sport- en bewegen in de afgelopen vijf jaar.

3. Sportbegroting

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk bespreken we de uitgaven en inkomsten aan sport door de gemeenten in Limburg. De gerelateerde uitgaven aan sport en bewegen vormen de basis.

Eerst gaan we in op de cijfers voor de provincie Limburg en haar vijf regio's. De cijfers vergelijken we met landelijke gegevens. In de daaropvolgende paragraaf proberen we de belangrijkste uitkomsten te duiden met hulp van informatie van de gemeenten zoals jaarverslagen en sportnota's. Daarna zal een vergelijking tussen de regio's gemaakt worden waarna we eindigen met een korte samenvatting van de uitkomsten van dit hoofdstuk.

3.2 Uitgaven en inkomsten aan sport

De basis van deze paragraaf zijn de cijfers uit de IV3-staten. Deze cijfers zijn afkomstig van de financiële administratie van alle gemeenten van Nederland. Het CBS verzamelt deze gegevens en stelt ze vervolgens aan onderzoekers ter beschikking. De gegevens van afgeronde jaren zijn beschikbaar voor 2010-2014 en voor de begroting van 2015. De landelijke gegevens zijn ook opgenomen in het rapport van Hoekman en van den Dool (2015). Voor sport maken de gemeenten gebruik van twee verschillende posten om de uitgaven en de inkomsten te boeken (530 Sport en 531 Groene sportvelden en terreinen). De resultaten van dit hoofdstuk zijn een samenvoeging van deze posten.

Omdat het kan voorkomen dat gemeenten uitgaven doen die (deels) ten goede komen aan sport, maar geboekt zijn op een andere dan de gebruikelijke regels (530 en 531) hebben we de gemeenten van Limburg gevraagd welke uitgaven dit betreft. Uit de acht reacties blijkt dat de helft geen sportuitgaven boekt op andere dan de genoemde regels. Bij enkele gemeenten gaat het om uitgaven voor de combinatiefunctionarissen die zowel onder cultuur als sport vallen. Eén gemeente noemt de uitgaven aan sportevenementen die op cultuur zijn geboekt, een andere benut vastgoedmiddelen voor een zwembad. Het betreft steeds kleinere uitgaven die geen wezenlijke invloed op het gemiddelde per inwoner hebben.

In tabel 3.1 zijn de verschillen in gemiddelde (netto) uitgaven tussen de regio's inzichtelijk gemaakt. De netto uitgaven zijn het resultaat van de uitgaven minus de inkomsten. Van 2010 tot en met 2013 namen de gemiddelde landelijke (netto) uitgaven voor sport per inwoner toe. Daarna zijn deze uitgaven in 2014 stabiel gebleven, waarbij het begrootte bedrag van 2015 afnam.

Voor de provincie Limburg zijn deze gemiddelde (netto) uitgaven tussen 2010 en 2014, met als uitschieter naar boven 2012 (€ 75), stabiel gebleven en zijn ongeveer gelijk aan het landelijk gemiddelde voor de desbetreffende jaren. De uitschieter van 2012 komt door de hoge uitgaven in een specifieke gemeente.

Tabel 3.1. Netto uitgaven van gemeenten voor sport per inwoner, 2010-2015 (€).

	Landelijk ²	Limburg	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Parkstad-Limburg	Westelijke Mijnstreek	Maastricht-Mergelland
2010	64	65	58	74	57	73	69
2011	65	65	51	73	51	79	84
2012	66	75	51	73	65	87	116
2013	67	65	56	72	72	80	52
2014	67	66	52	78	64	83	63
2015 (begroot)	62	62	50	69	63	84	55

Bron: IV3-staten CBS 2010-2015, bewerking Mulier Instituut

Wanneer wij kijken naar de verschillende regio's, blijkt dat Noord-Limburg voor alle jaren (2010-2014) onder het landelijk gemiddelde zat. In de Westelijke Mijnstreek en Maastricht en Mergelland namen de gemiddelde (netto) uitgaven van 2010-2012 toe. In 2011 en met name in 2012 waren deze gemiddelde (netto) uitgaven voor Maastricht en Mergelland aanzienlijk hoger dan de andere regio's en ook het landelijk gemiddelde, respectievelijk € 84 en € 116. Dit is te verklaren door hoge uitgaven in de gemeente Gulpen-Wittem. De stijging van 2010 op 2011 (van € 69 naar € 84) heeft te maken met hoge kapitaallasten en stortingen. Voor 2012 waren deze stortingen dusdanig hoog, dat het gemiddelde voor Maastricht en Mergelland op € 116 is uitgekomen. Doordat deze uitgavenposten in 2013 in vergelijking met de twee voorgaande jaren nihil zijn, leidde dit tot een flinke afname van de gemiddelde (netto) uitgaven in 2013 (€ 52). Zonder deze gemeente met de incidentele uitschieter lagen de uitgaven voor sport per inwoner in 2012 binnen de provincie Limburg op € 65 (i.p.v. € 75) en voor de regio Maastricht en Mergelland op € 60 (i.p.v. € 116).

Op Maastricht en Mergelland na hebben de regio's voor 2015 een lager gemiddelde begroot dan in 2014 is uitgegeven. Landelijk zien we dit ook voor 2015. De ervaring leert dat de werkelijke uitgaven voor sport nog wel eens hoger zijn dan begroot.

We hebben ook de gemiddelde uitgaven per inwoner voor de zes onderzoekjaren vergeleken met de omvang van de regio's (niet in tabelvorm). Grote gemeenten met meer dan 50.000 inwoners (vijf gemeenten) besteedden veelal aanmerkelijk meer aan sport per inwoner dan de gemeenten met minder dan 50.000 inwoners. Een verklaring hiervoor kan gelegen zijn in het verschil in voorzieningenaanbod tussen grote en kleine gemeenten. Grote gemeenten hebben een meer regionale functie en bieden daardoor vaker duurdere regionale voorzieningen aan zoals een ijsbaan, atletiekbaan of honk- en softbalaccommodatie of hebben meerdere zwembaden binnen de gemeentegrenzen. In de periode 2010-2014 zijn de uitgaven bij middelgrote gemeenten tussen de 20.000 en 50.000 inwoners (dertien gemeenten) en grote gemeenten (licht) gestegen. Voor beide groepen geldt dat ze voor 2015 begroten dat de uitgaven per inwoner naar beneden moeten worden bijgesteld. Hierbij zien we dat de kleinere gemeenten met minder dan 20.000 inwoners (vijftien gemeenten), die nu al minder aan sport uitgeven, de uitgaven aan sport niet verder beperken. Dit is in tegenstelling tot de landelijke trend die in het rapport van Hoekman en van den Dool (2015) zichtbaar is. De uitgaven zijn binnen kleine gemeenten van 2010-2012 flink gestegen, waarna de uitgaven in 2013 gedaald zijn tot onder het niveau van 2010. In

² De landelijke cijfers, Limburg en de regio's zijn gemiddelden van gemeentecijfers (we houden geen rekening met het aantal inwoners van gemeenten).

2014 en 2015 (begroting) zet de afname nog enigszins door.

Naast de gemiddelde (netto) uitgaven die gemeenten voor sport per inwoner doen, kijken wij ook naar het aandeel (netto) uitgaven van gemeenten voor sport. Hierbij kijken we welk percentage van de (netto) uitgaven aan sport wordt besteed. Evenals de gemiddelde (netto) uitgaven van gemeenten voor sport per inwoner, nam het aandeel (netto) uitgaven landelijk voor sport van 2010 tot en met 2013 toe. Daarna zijn deze uitgaven in 2014 stabiel gebleven, waarbij het begrote bedrag van 2015 weer afnam.

Het aandeel sportuitgaven in de provincie Limburg nam van 2010-2012 toe, waarna deze boven het landelijk gemiddelde uitkwam. In 2013 daalde het aandeel tot onder dit landelijk gemiddelde, in 2014 bleven de sportuitgaven stabiel. Voor 2015 is een afname voorzien tot 2,4 procent. Doordat landelijk het aandeel volgens de begroting van 2015 ook afneemt, komt deze ook op 2,4 procent uit. Zonder de gemeente waar in 2012 een incidentele uitschieter plaatsvond, is het uitgavenaandeel voor sport in Limburg in 2012, evenals het jaar daarvoor, 2,6 procent (i.p.v. 2,9).

Tabel 3.2. Aandeel (netto) uitgaven van gemeenten voor sport, 2010-2015 (procenten).

	Landelijk	Limburg	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Parkstad-Limburg	Westelijke Mijnstreek	Maastricht-Mergelland
2010	2,6	2,5	2,3	3,0	2,2	2,9	2,6
2011	2,6	2,6	2,2	3,1	2,0	3,1	3,0
2012	2,7	2,9	2,0	2,9	2,5	3,4	4,4
2013	2,8	2,7	2,4	3,1	3,0	3,3	2,0
2014	2,8	2,7	2,3	3,4	2,6	3,3	2,5
2015 (begroot)	2,4	2,4	2,0	2,9	2,1	3,2	1,9

Bron: IV3-staten CBS 2010-2015, bewerking Mulier Instituut

Wanneer wij kijken naar de verschillende regio's, vallen een aantal zaken op. Zo bevindt het aandeel sportuitgaven van Noord-Limburg zich, evenals uit tabel 3.1 gebleken is, elk jaar onder het landelijk gemiddelde. Daarnaast bevinden Midden-Limburg en de Westelijke Mijnstreek zich hier elk jaar boven. In 2012 is een uitschieter te vinden in Maastricht en Mergelland, het aandeel netto (uitgaven) voor sport is in vergelijking met de andere regio's flink gestegen waardoor het een stuk hoger is. De verklaring komt door de extreme uitgaven in 2012 van de gemeente Gulpen-Wittem. Zonder deze gemeente waar in 2012 een incidentele uitschieter plaatsvond, is het uitgavenaandeel voor sport in Maastricht en Mergelland in 2012 2,3 procent (i.p.v. 4,4 procent).

Aandeel van de post voor sport in relatie tot vrije tijd

Om de uitkomsten voor sport in perspectief te kunnen plaatsen, bezien we ook de ontwikkeling van de gemeentelijke uitgaven binnen het bredere vrijetijdsdomein. Daarbij bekijken we wat de positie is van sportuitgaven in de categorie vrijetijdsuitgaven van gemeenten, zie tabel 3.3. Deze vrijetijdsuitgaven betreffen behalve sport openbaar bibliotheekwerk, vormings- en ontwikkelingswerk, kunst, oudheidkunde/musea, natuurbescherming, openbaar groen/openluchtrecreatie en overige recreatieve voorzieningen (codes beginnend met 500).

Binnen de vrijetijdsuitgaven van gemeenten zien we landelijk het belang van de uitgaven voor sport geleidelijk toenemen. Van 25,4 procent in 2010 naar 27,9 procent in 2014. Voor 2015 (begroting) is een lichte daling van dit aandeel voorzien. In vergelijking tot het landelijk gemiddelde ligt het aandeel

binnen de provincie Limburg elk jaar aanzienlijk hoger, namelijk tussen twee en vijf procentpunten. Het begrote aandeel (netto) uitgaven voor 2015 daalt landelijk met één procentpunt, terwijl dit in de provincie Limburg nihil is. Zonder de gemeente waar in 2012 een incidentele uitschieter plaatsvond, is het uitgavenaandeel voor sport binnen de categorie vrije tijd in Limburg in 2012 29,3 procent (i.p.v. 30,7 procent).

Tabel 3.3. Aandeel (netto) uitgaven van gemeenten voor sport binnen de categorie vrije tijd (codes 500), 2010-2015 (procenten).

	Landelijk	Limburg	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Parkstad-Limburg	Westelijke Mijnstreek	Maastricht-Mergelland
2010	25,4	27,8	27,3	31,6	27,4	34,3	20,4
2011	26,1	28,7	26,2	31,8	26,3	35,9	27,0
2012	26,1	30,7	24,5	32,4	31,7	38,5	30,3
2013	26,8	30,0	29,2	32,5	34,0	34,1	20,3
2014	27,9	30,3	28,2	35,5	30,1	35,0	24,3
2015 (begroot)	26,9	30,2	27,0	34,1	31,0	36,2	24,9

Bron: IV3-staten CBS 2010-2015, bewerking Mulier Instituut

Voor de gemeenten Midden-Limburg, Parkstad-Limburg en de Westelijke Mijnstreek geldt dat het aandeel elk jaar (2010-2014 en begroting 2015) hoger ligt dan het landelijk gemiddelde. Hierbij neemt bij Midden-Limburg het aandeel (netto) uitgaven, evenals het landelijk het geval is, elk jaar toe (2010-2014) en voor 2015 (begroot) af. Voor alle jaren geldt dat de Westelijke Mijnstreek ver boven het landelijk gemiddelde en het provinciaal gemiddelde zit. Elk jaar ligt het aandeel hier boven de 34 procent (zie tabel 3.3). Dit hoge percentage is te verklaren doordat de vier gemeenten in deze regio allen binnen de categorie vrije tijd een hoog aandeel voor sport uitgeven. Verder is het aandeel van 2010-2012 in Maastricht en Mergelland te verklaren door het Gulpen-effect, waar de sportuitgaven per inwoner in de gemeente Gulpen-Wittert tussen de € 150 en € 400 lagen. Zonder deze gemeente is het uitgavenaandeel voor sport binnen de categorie vrije tijd in Maastricht en Mergelland 21,4 procent (i.p.v. 30,4 procent).

Financiële verantwoording van sport

Om meer inzicht te krijgen in de sportuitgaven van gemeenten, hebben we een nadere analyse verricht op de regels waarop inkomsten en uitgaven kunnen worden geboekt. We richten ons hierbij op de werkelijke inkomsten en uitgaven van gemeenten en laten de begroting voor 2015 buiten beschouwing.

De gemeenten gebruiken 29 categorieën om sportuitgaven en 21 categorieën om sportinkomsten in hun administratie te verwerken. De belangrijkste onderdelen daarvan hebben we in tabel 3.4 (uitgaven) en tabel 3.5 (inkomsten) weergegeven als gemiddelde uitgaven per inwoner. Met deze categorieën krijgen we meer inzicht in de geschetste ontwikkelingen van de sportuitgaven. In het kader beschrijven we de betekenis van enkele centrale categorieën voor sport.

Uitgaven

- Onder de ‘overige verrekeningen van kostenplaatsen’ (zie tabel 3.4) valt de overhead, de interne doorbelasting en de kosten van de buitendienst als een gemeente die voor het onderhoud van sportaccommodaties heeft.
- De post ‘aankopen niet duurzame goederen en diensten’ bevat de kosten van onderhoud aan gebouwen en sportvelden wanneer dit door een externe partij wordt gedaan. Deze post kan ook voor het boeken van de kosten voor de combinatiefunctionaris worden benut.
- Onder ‘overige inkomensoverdrachten’ worden hoofdzakelijk de subsidies aan sportverenigingen geboekt.
- De ‘kapitaallasten’ worden benut bij het boeken van kapitaallasten voor nieuwe sportaccommodaties of voor aanpassingen aan sportvelden, zoals bijvoorbeeld de aanleg van een kunstgrasveld.
- De ‘reserveringen’ hebben veelal betrekking op reserveringen voor groot onderhoud aan sportaccommodaties en sportvelden.

Inkomsten

- De verhuur van sportaccommodaties aan sportverenigingen valt onder de regel ‘huren’.
- De inkomsten uit ‘overige goederen en diensten’ vormen ook een belangrijk deel van de totale inkomsten. Hierop worden vooral de inkomsten uit entreegelden geboekt, maar ook de inkomsten door de cofinanciering van de combinatiefunctionaris, bijvoorbeeld vanuit schoolbesturen.
- De baten uit ‘overige verrekeningen van kostenplaatsen’ zijn interne doorboekingen.

De meeste uitgaven worden geboekt op ‘overige verrekeningen van kostenplaatsen’, gevolgd door de post ‘kapitaallasten’ en ‘aankopen niet duurzame goederen en diensten’. Dit betreffen niet toevalligerwijs posten die met sportaccommodaties zijn verbonden en dit is in lijn met eerdere onderzoeken die aantoonde dat verreweg het meeste geld van gemeenten naar sportaccommodaties gaat (Goossens et al, 2015; Hoekman, Straatmeijer & Breedveld, 2014). Binnen de provincie Limburg wordt het meeste geld uitgegeven aan kapitaallasten en daarna aan de overige verrekeningen. Verder geven de Limburgse gemeenten gemiddeld in vijf van de negen categorieën minder uit dan het landelijk gemiddelde. Hierbij is het opvallend dat overige uitgaven veel lager zijn dan de landelijk uitgaven (Overige is een samenvatting van 21 niet weergegeven categorieën).

Tabel 3.4. Uitgaven voor sport (2014) naar categorieën, gemiddelde per inwoner in Euro's.

	Landelijk	Limburg	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Parkstad-Limburg	Westelijke Mijnstreek	Maastricht-Mergelland
Overige verrekeningen van kostenplaatsen (omslag gebruik multifunctionele gebouwen /sportaccommodatie)	17,6	17,2	15,7	25,6	10,3	20,1	16,6
Kapitaallasten (op gebouwen en spullen)	17,2	18,0	14,5	18,6	21,7	15,5	18,5
Aankopen niet duurzame goederen en diensten (uitbesteed onderhoud, kleinere uitgaven)	14,9	15,1	9,3	17,5	17,7	13,3	17,6
Overige inkomensoverdrachten (subsidies voor sportclubs)	8,9	7,7	9,4	8,2	8,4	7,3	4,2
Inkomensoverdrachten aan overheid (niet-Rijk) en stichtingen (zoals exploitatiestichting voor zwembad)	5,4	4,8	2,4	1,0	0,3	28,7	2,6
Subsidies aan marktproducenten (subsidies exploitanten, loon werknemers sportclubs)	3,6	5,3	3,2	5,4	7,2	4,8	5,8
Reserveringen (voor sportbegroting vooral accommodaties)	3,3	5,2	5,2	7,5	1,8	5,0	6,9
Energie	2,6	2,1	2,0	3,7	2,5	0,6	1,0
Overig	7,5	2,8	1,2	3,4	5,0	1,9	1,9
Totaal uitgaven	81,0	78,1	62,9	90,9	74,8	97,1	75,1

Bron: IV3-staten gemeenten verzameld door CBS 2014, bewerking Mulier Instituut

Als wij naar de uitgaven van de verschillende regio's kijken, blijkt dat Midden-Limburg aanzienlijk meer uitgeeft aan overige verrekeningen van kostenplaatsen en Parkstad-Limburg juist minder. Verder geeft de Westelijke Mijnstreek vele malen meer uit per inwoner aan inkomstenoverdrachten aan de overheid (niet-Rijk) en stichtingen (zoals de exploitatiestichting voor zwembaden). In tegenstelling tot de Westelijke Mijnstreek, geven de andere regio's minder uit aan de inkomstenoverdrachten aan de overheid. Ook geeft Parkstad-Limburg als enige regio minder uit aan reserveringen (voor sportbegroting van vooral accommodaties). Daarnaast liggen de energie-uitgaven van de Westelijke Mijnstreek en Maastricht en Mergelland een stuk onder het landelijk gemiddelde.

Wanneer wij naar de inkomsten van de gemeenten kijken, is te zien dat de hoogste inkomsten per inwoner uit huur afkomstig zijn. Als wij de inkomsten in de provincie Limburgse bestuderen, blijkt dat deze op acht van de tien aspecten lager zijn dan het landelijk gemiddelde. Het grootste verschil zit hierbij in de huurinkomsten, overige goederen en diensten en overige verrekeningen (zie tabel 3.5 voor een nadere toelichting van deze posten).

Interessant is om de verhouding van inkomsten en uitgaven in ogenschouw te nemen. Deze verhouding tussen de uitgaven en inkomsten van gemeenten laat zien dat landelijk bijna een kwart van de uitgaven

gedekt worden door inkomsten die uit sport afkomstig zijn. Voor Limburg ligt dit percentage aanzienlijk lager (15%). Dit is vooral te verklaren doordat er minder inkomsten zijn.

Tabel 3.5. Inkomsten voor sport (2014) naar categorieën, gemiddelde per inwoner in Euro's.

	Landelijk	Limburg	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Parkstad-Limburg	Westelijke Mijnstreek	Maastricht-Mergelland
Huren (opbrengsten sportgebouwen)	9,6	7,2	8,3	8,6	6,2	9,6	3,7
Overige goederen en diensten (opbrengst entreegelden, verkoop spullen)	3,9	2,6	1,2	4,4	3,6	1,2	1,9
Overige verrekeningen (veranderen status activa/passiva)	1,6	0,2	0,0	0,0	0,5	0,8	0,0
Overige verrekeningen van kostenplaatsen (omslag multifunctionele gebouwen/sportaccommodaties)	0,9	0,5	0,0	0,0	0,0	0,2	2,6
Onttrekking aan reserveringen (voor sportbegroting vooral accommodaties)	0,6	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0
Pachten (van grond sportterreinen)	0,4	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,3
Sociale verstrekkingen in natura aan personen (geld naar organisatie om burgers goedkoper te laten sporten)	0,4	0,1	0,0	0,0	0,5	0,0	0,1
Werkelijk betaalde/ontvangen rente	0,4	0,7	0,3	0,0	0,0	0,0	3,5
Sociale uitkeringen in geld (voor sportkaarten)	0,3	0,5	0,7	0,1	0,0	2,0	0,1
Overig	0,5	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Totaal inkomsten	18,6	12,0	10,8	13,2	10,9	13,9	12,2
Verhouding baten / lasten	23	15	17	15	15	14	16

Bron: IV3-staten gemeenten verzameld door CBS 2014, bewerking Mulier Instituut

Voor de inkomsten van de verschillende regio's (behalve Maastricht en Mergelland) geldt dat net als landelijk gezien de huurinkomsten hoger zijn dan de andere inkomsten samen. Daarbij hebben Maastricht en Mergelland op de aspecten overige verrekeningen van kostenplaatsen en werkelijk betaalde/ontvangen rente meer inkomsten genereerd dan het landelijk gemiddelde, provinciaal gemiddelde en de gemiddelden van andere regio's. Echter, deze regio haalt juist minder inkomsten uit de andere aspecten ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Ook krijgen Noord-Limburg en de Westelijke Mijnstreek een stuk minder inkomsten uit overige goederen en diensten, waaronder de opbrengst van entreegelden en de verkoop van spullen vallen.

In tabel 3.4 en 3.5 bespraken we de categorieën die voor sport relevant kunnen zijn uitgesplitst naar inkomsten en uitgaven. Het is interessant om samenhangen tussen de categorieën te bestuderen. Om deze samenhang te achterhalen hebben we een clusteranalyse met de data van 2014 uitgevoerd. De zes clusters die hieruit ontstonden hebben we van een label voorzien. Lang niet alle indelingen zijn eenduidig. Zo horen bij sportstimulering bijvoorbeeld ook de uitgaven voor buurtsportcoaches door de

gemeenten (personeelslasten)m maar deze konden we in de tabel niet goed toedelen aan het label Sportstimulering. In tabel 3.6 geven we de resultaten van gerealiseerde inkomsten en uitgaven over 2014 weer. De negatieve cijfers wijzen op (netto) uitgaven. In bijlage I zijn ook de cijfers van 2010-2013 opgenomen.

Uit de tabel valt af te leiden dat gemeenten de exploitatie van sportvoorzieningen (grotendeels) in eigen beheer hebben. Landelijk gezien valt het op dat de meeste uitgaven naar investeringen in accommodaties en interne exploitatie gaan. In de provincie Limburg is dit beeld niet anders, alleen liggen de restinkomsten in verhouding lager dan het landelijk gemiddelde.

Tabel 3.6. Uitgaven en inkomsten voor sport in 2014 naar samenvattende categorieën, gemiddelde per inwoner in Euro's (negatieve bedragen zijn netto uitgaven).

	Landelijk	Limburg	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Parkstad-Limburg	Westelijke Mijnstreek	Maastricht-Mergelland
Investering accommodaties	-23,4	-22,8	-19,6	-26,2	-24,0	-21,3	-22,5
Exploitatie extern	-9,6	-10,1	-5,6	-6,3	-7,5	-33,5	-8,4
Exploitatie intern	-26,6	-26,2	-18,5	-37,1	-24,5	-24,0	-27,6
Sportstimulering	-8,8	-7,1	-8,7	-8,2	-7,9	-5,2	-4,0
Overdracht Rijk	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Rest	1,5	0,1	0,2	0,0	0,0	0,8	-0,4
Gemiddelden over gemeenten	-66,8	-66,0	-52,1	-77,6	-63,9	-83,2	-62,9

Bron: IV3-staten gemeenten verzameld door CBS 2014, bewerking Mulier Instituut

Wanneer wij kijken naar de afzonderlijke regio's, valt het op dat de externe exploitatie veelal lager is dan het landelijk gemiddelde. Alleen binnen de Westelijke Mijnstreek is deze veel hoger (meer dan drie keer). Sportstimulering kost de burger minder geld dan het landelijk gemiddelde. Zo liggen alle kosten lager en schieten de Westelijke Mijnstreek en Maastricht en Mergelland eruit. De overdrachten van het Rijk voor sport zijn voor de regio's beperkt en de rest(opbrengsten) zijn in verhouding met het landelijk gemiddelde nihil. Als wij kijken naar de gemiddelden, valt het op dat Noord-Limburg beduidend minder uitgaven heeft dan de andere regio's en het landelijke gemiddelde. Ook valt het op dat Midden-Nederland en de Westelijke Mijnstreek hier juist weer ver boven zitten.

In de volgende paragraaf gaan we nader in op mogelijke verklaringen voor deze verschillen. We maken daarbij ook gebruik van jaarverslagen en sportnota's van de gemeenten.

3.3 Duiding uitkomsten

Om de verschillen tussen de regio's te verklaren hebben we de jaarverslagen van de gemeenten en waar beschikbaar de sportnota's verzameld. In een tabel hebben we vervolgens met kernwoorden de veranderingen in het beleid samengevat. In deze tabel hebben we de gemeenten per regio gegroepeerd. Hiermee kunnen we zien of de verschuivingen in de uitgaven samenhangen met aangepast beleid. Naast jaarverslagen van gemeenten nemen we ook documenten van de provincie over sport en de bestaande regioplannen in onze analyse mee. Overigens hebben we niet alle jaarverslagen kunnen achterhalen over de periode van ons onderzoek (2010-2014). Voor de analyse richten we ons op de vier centrale elementen uit tabel 3.6: (1) uitgaven aan aanpassingen sportaccommodaties (investerings accommodaties), (2) exploitatie sportaccommodaties via uitbesteding (exploitatie extern), (3) exploitatie sportaccommodaties in eigen beheer (exploitatie intern) en (4) uitgaven aan sportstimulering.

Uitgaven aan aanpassingen sportaccommodaties (investerings accommodaties)

Uit de jaarverslagen blijkt dat gemeenten in de afgelopen jaren melding maken van bezuinigingen, maar ook dat diverse investeringen in sportaccommodaties hebben plaatsgevonden. Bij de investeringen in sportaccommodaties zijn meestal grote fluctuaties zichtbaar.

Deze fluctuaties zijn vooral het gevolg van aanpassingen in het voorzieningenaanbod, zoals nieuwbouw van sportaccommodaties, aanleg van kunstgrasvelden, grootschalige renovaties of sluiting van accommodaties. De kapitaallasten worden of lineair in de begroting opgenomen of als afschrijving, of in een keer gefinancierd uit incidentele middelen, zoals bijvoorbeeld uit de algemene reserves. Voor het laatste geldt dat het mogelijk is dat dit op de sportbegroting niet zichtbaar is omdat het vanuit andere incidentele middelen wordt betaald en elders op de begroting terugkomt. Het kan ook zo zijn dat eenmalig aan de inkomstenkant een onttrekking aan een reserve of algemene middelen wordt gedaan en dat de kapitaallasten in het betreffende jaar aan de uitgavenkant eenmalig flink hoger zijn. Wijzigingen in het voorzieningenaanbod kunnen hiermee op diverse manieren invloed hebben op de omvang van de sportuitgaven. Andere verschuivingen kunnen veroorzaakt zijn doordat een gemeente de afschrijvingstermijn van een accommodatie aanpast.

We vergelijken de bedragen per inwoner in een regio tussen de jaren en met het bedrag van Limburg in 2014. Per inwoner is in 2014 in Limburg € 22,8 aan investeringen in accommodaties uitgegeven.

- Noord-Limburg geeft in 2014 gemiddeld € 19,6 per inwoner uit. Hiermee liggen deze uitgaven bijna € 3 lager dan in Limburg. Door incidentele uitgaven in 2010 en 2013 liggen deze uitgaven in deze regio hoger dan de andere jaren, respectievelijk € 26,4 en € 23,6. Dit betreft voor 2010 de verbetering van terreinen, samen met de afronding van het privatiseren van sportaccommodatievelden binnen één gemeente. Tevens zijn binnen één gemeente in 2011 vijf nieuwe gymzalen in gebruik genomen, de bouwkosten hiervoor komen ten laste van 2010. Het hogere bedrag in 2013 is onder meer te verklaren doordat één gemeente in 2014 een uitgave had voor het vervangen van de bovenbouw van een tribune en dat binnen een andere gemeente een garantstelling voor de renovatie van een sportpark heeft plaatsgevonden.
- In Midden-Limburg lag het bedrag in 2014 € 3,4 hoger dan in Limburg (namelijk € 26,2). De grootste stijging heeft plaatsgevonden van 2013 op 2014 met een stijging van vijf euro. Dit is te verklaren doordat binnen één gemeente in 2014 een extra afschrijving heeft plaatsgevonden op sportparken en waar de onderhoudskosten voor sporthallen extreem hoog waren (in vergelijking met voorgaande jaren).

- In Parkstad-Limburg ligt de uitgave per inwoner in 2014 € 1,2 boven de uitgaven in Limburg. Als we kijken naar het verloop door de jaren heen, wijken de uitgaven in 2011 € 13,7 af van de andere jaren (van € 22 tot € 27). Dit komt onder andere doordat één gemeente in 2011 gestopt is met het uitvoeren van de meerjarenonderhoudsplannen van sportaccommodaties waardoor er vrijgevalen onderhoudsvoorzieningen zijn.
- De Westelijke Mijnstreek ligt met € 21,3 onder het gemiddelde van Limburg (€ 22,8). Als we kijken naar het verloop door de jaren heen, valt het op dat de uitgaven in 2010 beduidend lager zijn (€ 16,6) dan de daarop volgende jaren (€ 21 - € 25). Dit kan komen door een gemeente waar een afrekening van een sportzaal heeft plaatsgevonden, de lasten van een sporthal lager zijn dan geraamd en dat geplande werkzaamheden bij een voetbalverenigingen doorgeschoven zijn naar 2011.
- Maastricht en Mergelland ligt met € 22,5 maar € 0,3 lager dan het Limburgs gemiddelde. Als we kijken naar het verloop door de jaren heen, zijn grote fluctuaties te zien. Dit heeft onder andere te maken met uitzonderlijk hoge uitgaven in één gemeente. Door hoge kapitaallasten en stortingen in voorzieningen zijn de uitgaven toegenomen tot een hoogte van € 81,5 in 2012. In 2010 (€ 40,3) en 2011 (€ 57,2) lagen de uitgaven ook al hoger. De uitgaven voor 2013 zakte in en steeg vervolgens weer voor 2014 (€ 14,2 respectievelijk € 22,5).

Uitgaven aan sportaccommodaties via uitbesteding (exploitatie extern)

Sportaccommodaties zijn al lang niet meer alleen in beheer van een gemeente. Zwembaden, sporthallen en zelfs sportcomplexen worden steeds vaker beheerd door marktpartijen, stichtingen en sportverenigingen. Deze externe exploitatie kunnen we in de IV3-staten terugvinden. Doorgaans zijn de kosten hiervoor redelijk stabiel tenzij er een aanpassing is van dit externe beheer. We zien in de cijfers ook weinig fluctuaties en vinden hiervoor in de jaarverslagen ook minder verklaringen. Een aantal zaken benoemen we hierna per regio.

Per inwoner is in 2014 in Limburg € 10,1 aan externe exploitatie uitgegeven.

- In Noord-Limburg lagen de uitgaven aan sportaccommodaties via uitbesteding in 2014 op € 5,6 (€ 4,5 onder Limburgs gemiddelde). Door de jaren heen zijn deze uitgaven vrij stabiel gebleven (van € 6,2 in 2010 naar € 5,6 in 2014). Aan de hand van de jaarverslagen is het niet mogelijk deze fluctuaties te verklaren.
- In Midden-Limburg zijn de uitgaven in 2014 € 6,3 en liggen daarmee € 3,8 onder de uitgaven in Limburg. Door de jaren heen zijn ook deze uitgaven ongeveer gelijk gebleven, tussen € 4,9 in 2010 en € 6,3 in 2014. Deze fluctuaties zien wij niet terug in de jaarverslagen.
- De uitgaven in Parkstad-Limburg waren in 2014 € 7,5 en lagen € 2,6 lager dan in Limburg. Het verloop door de jaren heen laat zien dat de uitgaven in 2010 € 8,3 bedroegen en in 2014 € 7,5. In de jaarverslagen zijn geen verklaringen voor de (geringe) fluctuaties tussen de jaren.
- In de Westelijke Mijnstreek bedroegen de gemiddelde uitgaven per inwoner in 2014 € 33,5 en liggen fors boven de uitgaven in Limburg (€ 10,1 in 2014). Waar in 2010 en 2011 nog onder de € 10 per inwoner werd uitgegeven, steeg dit al fors in 2012 (€ 26,2). Dit is voornamelijk te verklaren door een forse toename in één gemeente. Het betreft de posten subsidies aan marktproducenten (subsidies exploitanten, loon werknemers sportclubs) en inkomensoverdrachten aan overheid (niet-Rijk) zoals exploitatiestichtingen. Uit de jaarverslagen blijkt dat de exploitatie-overeenkomst in 2012 is geactualiseerd en dat daarnaast onderzoek naar de voorzieningen voor onderhoud van sportaccommodaties heeft plaatsgevonden. Verder blijken de onderhoudskosten structureel hoger te zijn dan begroot.

- In Maastricht en Mergelland bedragen de uitgaven in 2014 € 8,4 per inwoner en komen hiermee in de buurt van de uitgaven in Limburg. Als we kijken naar het verloop door de jaren heen, zien we een bescheiden schommeling van € 6. In 2012 zijn de uitgaven het hoogst (€ 10,2). Dit is onder meer te verklaren door de privatisering van een horecagelegenheid van een sport- en recreatiecentrum.

Uitgaven aan sportaccommodaties in eigen beheer (exploitatie intern)

Het grootste deel van de uitgaven aan de exploitatie van sportvoorzieningen nemen de gemeenten voor hun rekening. Hierbij horen ook de salarissen en sociale lasten van het personeel. Inkomsten zijn afkomstig van verhuur en pacht van sportaccommodaties.

De veranderingen in het tarievenbeleid en de afspraken over beheer en onderhoud van sportaccommodaties laten zich in de gemeentelijke jaarrekeningen zien. Tussen diverse gemeenten en jaren in zijn daarnaast fluctuaties in de huurinkomsten zichtbaar. Zo geven enkele gemeenten aan lagere huurinkomsten te hebben terwijl dit in een ander jaar weer gestegen is.

Hierna benoemen we per regio diverse aspecten die een verklaring kunnen bieden voor fluctuaties tussen de jaren in de uitgaven aan sportaccommodaties in eigen beheer. Per inwoner is in 2014 in Limburg hiervoor € 26,2 uitgegeven.

- In Noord-Limburg liggen de gemiddelde uitgaven per inwoner op € 18,5. Als wij kijken naar fluctuaties door de jaren heen, valt alleen de stijging van 2011 (€ 17,2) op 2012 (€ 19,4) op. Dit kan worden verklaard door gemeenten die toen meer huurinkomsten kregen en dat de inkomsten van o.a. zwembaden tegenvielen. Verder zijn de verschillen klein.
- De netto uitgaven voor 2014 in Midden-Limburg zijn € 37,1. Hiermee is het de regio waar gemiddeld de hoogste uitgaven voor sport per inwoner zijn. Als wij kijken naar het verloop door de jaren heen, zijn geen grote fluctuaties zichtbaar. De kleine verschillen tussen de jaren zijn te verklaren doordat huuropbrengsten van sporthallen en -zalen in enkele jaren binnen enkele gemeenten hoger uitvielen dan begroot. Daarentegen staat dat (andere) gemeenten aangeven lagere huuropbrengsten uit sportparken, gymzalen en zwembaden te hebben, wellicht als gevolg van de krimp en de vergrijzing en de relatieve hoge accommodatiedichtheid in deze regio.
- Parkstad-Limburg geeft in 2014 gemiddeld € 24,5 per inwoner uit aan sportaccommodaties in eigen beheer. Hiermee ligt dit bedrag € 1,8 onder het Limburgse gemiddelde. Als we naar het verloop door de jaren heen kijken, zijn de uitgaven van 2010-2013 gestegen van € 20,0 naar € 29,5. De verklaring hiervoor kan liggen in het niet meer gebruiken van een gymzaal waardoor de inkomsten lager uitvielen. Daarnaast zijn de huurinkomsten binnen een andere gemeente ook gedaald doordat van de sportaccommodaties minder gebruik werd gemaakt.
- De Westelijke Mijnstreek geeft in 2014 gemiddeld € 24,0 per inwoner uit. Ten opzichte van het Limburgse gemiddelde liggen deze uitgaven € 3 lager. In de jaarverslagen zijn geen specifieke stijgingen of dalingen te vinden.
- Maastricht en Mergelland geeft ten opzichte van het landelijke gemiddelde in 2014 € 1 meer uit aan sportaccommodaties in eigen beheer dan in Limburg (€ 27,6). Wanneer we kijken naar het verloop door de jaren heen, was van 2011 op 2012 een stijging van € 12,7 waar te nemen. Dit is te verklaren door een toename in meerdere gemeenten vanwege onder andere de hogere onderhouds- en energiekosten in 2012 en de toename van de apparaatskosten.

Uitgaven aan sportstimulering

De subsidies aan sportverenigingen, sociale uitkeringen in geld en in natura aan personen behoren tot de uitgaven aan sportstimulering. De buurtsportcoaches en combinatiefunctionarissen vallen hier wel onder maar zijn niet met de IV3-staten te achterhalen. Daarnaast kunnen deze vallen onder exploitatie intern (salarissen en sociale lasten).

Hierna zijn per regio diverse aspecten te benoemen die een verklaring kunnen bieden voor fluctuaties tussen de jaren in de uitgaven aan sportstimulering. Per inwoner is in 2014 in Limburg € 7,1 aan sportstimulering uitgegeven.

- In Noord-Limburg zijn de kosten voor de sportstimulering hoger dan in Limburg in 2014. De fluctuaties van 2010-2014 zijn klein (van € 8,5 in 2010 tot € 8,7 in 2014). Hiervoor zien wij in de jaarverslagen dan ook geen verklaringen terug.
- In Midden-Limburg liggen de uitgaven per inwoner € 1,1 boven het Limburgs gemiddelde. Het verloop laat zien dat van 2010 tot 2012 een daling was van de uitgaven aan sportstimulering, van € 11,1 naar € 8,1. Deze daling is grotendeels vanuit de IV3-staten aan de hand van één gemeente te verklaren, waar de uitgaven in 2010 en 2011 hoger lagen dan de daarop volgende jaren. Daarnaast hadden in 2010 twee andere gemeenten incidentele extra uitgaven als gevolg van het stimuleren van sport- en cultuuractiviteiten gericht op jeugd. Ook had één gemeente in 2012 lagere subsidieverstrekingen in het kader van sportbeoefening en sportbevordering. Mede hierdoor namen in 2012 de uitgaven per inwoner af naar € 8,1 en bleef dit in de daaropvolgende jaren stabiel.
- Parkstad-Limburg komt in 2014 met € 7,9 per inwoner wat hoger uit dan Limburg (€ 0,8 hoger). In 2010-2012 wordt echter gemiddeld duidelijk minder aan sportstimulering besteed. Als wij naar het verloop door de jaren heen kijken, is er een toename van € 1,5 te zien van 2012 op 2013 (€ 6,6 naar € 8,1). De lagere bedragen tussen 2010 en 2012 zijn onder meer te verklaren doordat één gemeente in deze jaren geen uitgaven voor sportstimulering heeft geschreven. Dit is wel in een jaarverslag terug te vinden, maar waarschijnlijk op een andere regel geschreven. Vanaf 2013 zijn hier wel uitgaven voor gedaan. Ook had één gemeente in 2013 een overschrijding door hogere subsidies als gevolg van stijgende ledenaantallen bij verenigingen waardoor de gemiddelde uitgaven per inwoner gestegen zijn.
- De Westelijke Mijnstreek heeft in 2014 € 5,2 per inwoner aan sportstimulering uitgegeven (€ 1,9 minder dan in Limburg). Als wij naar het verloop kijken, fluctueren de uitgaven aan sportstimulering sterk. Waar de uitgaven per inwoner in 2010, 2011 en 2013 tussen de € 16 en € 22 liggen, bevinden de uitgaven voor 2012 en 2014 zich rond de € 5. Dit is onder andere te verklaren door de aanzienlijk hogere uitgaven in 2010, 2011 en 2013 door een gemeente. De jaarverslagen van 2010 en 2011 ontbreken van deze gemeente en in de jaarverslagen van 2012-2013 zijn geen verklaringen terug te vinden voor deze fluctuaties.
- Maastricht en Mergelland heeft in 2014 als regio het minste uitgegeven, namelijk € 4,0 per inwoner en ligt daarmee een stuk onder het Limburgse gemiddelde (€ 7,1). Dit kan in 2014 samenhangen met het aantal fte aan buurtsportcoaches, wat namelijk 1,3 per 10.000 inwoners is (voor Limburg is dit gemiddeld 1,5 fte). Hoewel de kosten voor buurtsportcoaches in de IV3-staten niet aan sportstimulering zijn toe te schrijven, zal een extra inzet van de coaches wel samenhangen met andere kosten die bij sportstimulering zijn geregistreerd. Als we naar het verloop kijken, liggen de uitgaven tussen 2010 en 2012 hoger dan de laatste twee jaren. In deze eerste jaren hebben diverse activiteiten plaatsgevonden voor het stimuleren van sport- en cultuuractiviteiten gericht op jeugd. Een verklaring van de daling van 2012 (€ 8,8) op 2013 (€

4,9) kan zijn dat binnen één gemeente vanaf 2013 geen storting meer heeft plaatsgevonden in de voorziening sport en bewegen ter bevordering van de sportdeelname. Deze storting vond in de voorgaande jaren wel plaats.

3.4 Vergelijking regio's

Om onderling te kunnen vergelijken hebben we in tabel 3.7 de informatie per regio van hoofdstuk 2 en 3 samengevat. Voor de volledigheid hebben we ook de sportdeelnamecijfers overgenomen van het rapport Sportdeelname en accommodatiegebruik in Limburg (Van der Werff & Hoekman, 2016). Daarnaast geven we ter indicatie van het sportpotentieel het percentage jongeren tot en met 19 jaar weer.

Tabel 3.7 Samenvatting, naar regio, eenheden zijn in de tabel vermeld

	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Parkstad-Limburg	Westelijke Mijnstreek	Maastricht-Mergelland
Fte buurtsportcoaches ³	1,8	1,8	1,1	1,8	1,3
Binnensportaccommodaties ²	3,1	2,8	3,8	4,9	3,8
Belangrijke veldsporten ²	4,0	4,8	3,2	3,9	3,8
Zwemvoorzieningen ²	1,2	1,7	0,6	0,5	2,0
Uitgaven per inwoner 2014 (€)	52	78	64	83	63
Trend 2010-2014	Licht fluctuerend	Stabiel	Sterk fluctuerend	Stabiel	Sterk fluctuerend
<i>Aandeel (netto) uitgaven van gemeenten voor sport (%)</i>					
2014	2,3	3,4	2,6	3,3	2,5
Trend 2010-2014	Licht fluctuerend	Stabiel	Sterk fluctuerend	Stabiel	Sterk fluctuerend
Verhouding baten/lasten (%)	17	15	15	14	16
<i>Uitgaven en inkomsten voor sport in 2014, gemiddelde per inwoner in Euro's</i>					
Investering accommodaties	19,6	26,2	24,0	21,3	22,5
Exploitatie extern/intern	24,1	43,4	32,0	57,5	36,0
Sportstimulering	8,7	8,2	7,9	5,2	4,0
Sportdeelname (%)	69	73	61	69	70
% jongeren op bevolking (tot 19 jaar)	22	20	18	19	18

³ Per 10.000 inwoners. Onder binnensportaccommodaties vallen gymzalen, sportzalen en sporthallen en onder de belangrijke veldsporten vallen hockey, korfbal (buiten), tennis en voetbal.

Bij de interpretatie van de tabel is het van belang te realiseren dat de investering in accommodaties niet automatisch samenhangt met het aantal (binnen)sportaccommodaties in de regio's. De accommodaties hebben immers betrekking op investeringen uit het verleden.

De regio Westelijke Mijnstreek heeft relatieve hoge uitgaven voor sport. Dit komt vooral door de hoge exploitatiekosten. Deze lijken vooral verband te houden met meer binnensportaccommodaties. De verhouding tussen uitgaven en inkomsten is voor deze regio het minst gunstig. Dit kan ook verband houden met de krimp en vergrijzing die zich in deze regio het meest laat voelen (Van der Werff & Hoekman, 2016), waardoor het gebruik van sportaccommodaties terugloopt en exploitatietekorten toenemen door afname van de huuropbrengsten. Noord-Limburg heeft juist minder kosten per inwoner. Dit heeft deels te maken met de lage exploitatielasten. Hier speelt mogelijk mee dat deze regio een redelijke gemiddelde aanwezigheid van sportaccommodaties kent, waardoor vraag en aanbod mogelijk meer in balans zijn en sprake is van een goede bezetting en exploitatie van de sportaccommodaties. Daarnaast is in verschillende gemeenten sprake van privatisering van de buitensportaccommodaties waardoor uitgaven en inkomsten mogelijk meer in balans zijn. Het aantal binnensportaccommodaties per 10.000 inwoners is hier wat lager. Daarnaast is de verhouding uitgaven en inkomsten in deze regio het gunstigst. In Midden-Limburg zijn relatief veel buitensportaccommodaties wat een verklaring kan bieden voor de hogere exploitatiekosten in deze regio en mede hierdoor hogere uitgaven per inwoner. Voor Parkstad-Limburg geldt dat op de meeste indicatoren een gemiddelde score wordt genoteerd met als gevolg een uitgave aan sport per inwoner die overeenkomt met het landelijke gemiddelde.

3.5 Samenvatting

De totale uitgaven per inwoner van gemeenten aan sport wijken in Limburg voor 2014 niet sterk af van de landelijke cijfers. De verschillen tussen de Limburgse regio's zijn echter wel redelijk groot. Van € 52 in Noord Limburg tot € 78 in de Westelijke Mijnstreek. Het aandeel uitgaven aan sport is in Limburg ook ongeveer vergelijkbaar met het landelijke aandeel.

Relatief gezien zijn de inkomsten uit sport in Limburg lager. Doordat de uitgaven maar weinig lager zijn, is de verhouding kosten gedeeld door inkomsten 15 (tegen 23 landelijk).

De investeringen in accommodaties zijn in Limburg iets lager dan landelijk. We zien tussen jaren en binnen regio's wat grotere verschuivingen. Ook voor sportstimulering geldt dit. De Westelijke Mijnstreek blijft wat onder het Limburgse gemiddelde voor deze uitgaven.

De gemeenten in Limburg besteden iets meer aan externe exploitatie per inwoner dan landelijk en iets minder aan interne exploitatie. Binnen de regio's zien we echter grote verschillen. Als we de interne en externe exploitatie samennemen zien we dat de Westelijke Mijnstreek hoge uitgaven heeft (bijna € 57,5 in 2014). Terwijl Noord-Limburg circa 23 euro uitgeeft. Voor de Westelijke Mijnstreek nam de hoogte van de uitgaven in de loop der jaren toe, mogelijk mede als gevolg van afnemend gebruik van sportaccommodaties door de krimp en vergrijzing.

4. Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Sport redelijk op papier

Ongeveer drie kwart van de Limburgse gemeenten heeft beleid op papier ten aanzien van sport (en bewegen). In meerdere gevallen gaat het daarbij niet om een actuele sportnota maar om een alternatief en/of verouderd document, waardoor slechts 14 van de 31 deelnemende gemeenten een actuele sportnota heeft. Gelet op de veranderingen waar de sportsector zich voor ziet gesteld (Wet Markt en Overheid, decentralisaties, etc.) is het wel gewenst dat gemeenten sportnota's blijven vernieuwen en het gevoerde beleid evalueren en bijstellen.

Ten opzichte van het landelijk beeld hebben iets minder gemeenten een actuele sportnota. Binnen de provincie Limburg valt op dat er een groot niveau verschil is tussen gemeenten als het gaat om het formuleren van doelstellingen. Grote gemeenten en gemeenten met een recente nota hebben de doelstellingen vaker SMART geformuleerd.

De gemeenten legitimeren de financiële inzet op sport door te wijzen op de maatschappelijke kracht van sport. Ze beschrijven de eigen rol in eerst instantie als faciliterend (accommodaties) en kiezen daarnaast voor sportstimulering die de gemeente past. Aangevuld met landelijke regelingen zoals de ondersteuning van de buurtsportcoach vanuit het Rijk.

Limburg accommodatierijk

In Limburg zijn relatief veel accommodaties ten opzichte van het landelijke beeld. In de meeste gemeenten zijn relatief veel accommodaties van de grootste sporten aanwezig. Zo zijn voetbal-, tennis-, zwem- en fitnessvoorzieningen relatief vaak aanwezig per 10.000 inwoners. Alle vijf de regio's in Limburg voldoen tevens (ruim) aan de planologische kengetallen waarbij een sporthal door 15.000 tot 20.000 inwoners wordt gedeeld. Ook zijn in de provincie Limburg gemiddeld relatief veel gymzalen aanwezig.

Dit is prettig voor de inwoners, die hiermee een fijnmazige sportinfrastructuur aangeboden krijgen. Maar deze fijnmazige sportinfrastructuur heeft ook een prijs. Het zijn de regio's met de grootste oververtegenwoordiging van sportaccommodaties die ook een hoge uitgaven aan sport per inwoner noteren. De oververtegenwoordiging van sportaccommodaties roept de vraag op of een voldoende bezetting van deze sportaccommodaties kan worden gerealiseerd, zeker met het oog op de toekomst. In de provincie Limburg zal de komende decennia de bevolking krimpen en vergrijzen. Dit heeft tot gevolg dat de sportdeelname en de vraag naar sportaccommodaties ook afneemt. De verwachte afname van de vraag zal, afhankelijk van het type accommodatie, tussen de 10 en 17 procent bedragen. Het lijkt daarom voor de hand te liggen om in de komende jaren het aanbod van sportaccommodaties in Limburg terug te brengen zodat op de dalende vraag in wordt gespeeld en de aanwezigheid van sportaccommodaties ook meer in de pas loopt met het landelijke gemiddelde.

Regionale samenwerking levert wat op!

Regionale samenwerking op het gebied van sportbeleid komt in alle regio's voor, bijvoorbeeld bij afstemming van sportbeleid, kennis over sportbehoeften, sportaanbod voor mensen met een beperking, en de regionale functie van accommodaties. De regio's waar eveneens gezamenlijke inzet en

financiering van buurtsportcoaches tot stand is gekomen zien dit ook terug in het relatief hoge aantal fte per 10.000 inwoners. Waar het gaat om de aanstelling van buurtsportcoaches lijkt de regionale samenwerking duidelijk zijn vruchten af te werpen. De relatieve inzet in de provincie Limburg is gelijk aan het landelijke cijfer (1,5 fte per 10.000 inwoners).

Normaal bedrag naar de sport

De uitgaven aan sport per inwoner zijn in de Limburgse gemeenten de afgelopen jaren nagenoeg gelijk gebleven. Met uitzondering van incidentele uitgaven stegen de gemeentelijke uitgaven per inwoner van 65 euro in 2010 naar 66 euro in 2014. Daarmee komen de bedragen nagenoeg overeen met het landelijk beeld waarin tussen 2010 en 2014 de uitgaven per inwoner toenamen van 64 tot 67 euro per jaar. Zowel landelijk als in Limburg staat de sportbegroting van 2015 gemiddeld op 62 euro per inwoner.

Grote gemeenten (meer dan 50.000 inwoners) besteden aanmerkelijk meer aan sport per inwoner dan andere gemeenten. Een verklaring hiervoor is gelegen in de regiofunctie die deze gemeenten vervullen, waardoor ook andere typen sportaccommodaties aanwezig zijn, zoals bijvoorbeeld een atletiekaccommodatie, schaatsbaan, meerdere zwembaden. Dit komt overeen met de uitkomsten uit het landelijke onderzoek, waarin tevens werd geconstateerd dat grote gemeenten per inwoner meer uitgaven aan sport (Hoekman & van den Dool, 2015).

Het aandeel van de totale begroting dat naar sport gaat is de afgelopen jaren (nagenoeg) gelijk aan het landelijke percentage (ca. 2,75%). Het aandeel van sport in relatie tot vrije tijd is iets hoger dan in de rest van Nederland (resp. 30% en 28%). In zowel Nederland als Limburg nam dit aandeel de laatste jaren met 3 procentpunten toe. Dit laat zien dat sport binnen het vrijetijd domein een sterke positie inneemt en deze in de afgelopen jaren nog heeft weten te versterken.

Meer met minder?

In vergelijking met de rest van Nederland geven gemeenten in Limburg ongeveer evenveel uit aan sport. Toch geldt dat Limburgse gemeenten wel een relatief ruim aanbod aan sportaccommodaties hebben ten opzichte van landelijke cijfers. Daarnaast is het aantal fte buurtsportcoaches per inwoner gelijk aan het landelijk gemiddelde. Doen de gemeenten meer met minder? Dat valt te bezien, naar het zich laat aanzien worden andere keuzes gemaakt.

De belangrijkste verklaring lijkt te liggen in de uitbesteding van exploitatie van de accommodaties en de relatief lage uitgaven aan sportstimulering. Door de exploitatie uit te besteden aan (vaste) gebruikers besparen gemeenten kosten voor het beheer van accommodaties. Neemt niet weg dat verschillen tussen de regio's voor een deel terug zijn te voeren op de aanwezigheid van sportaccommodaties. De twee regio's met relatief hoge uitgaven aan sport per inwoner hebben veel exploitatielasten als gevolg van de aanwezigheid van veel zwembaden en veel buitensportaccommodaties (Midden-Limburg) of veel binnensportaccommodaties (Westelijke Mijnstreek).

4.2 Aanbevelingen

Niet alle gemeenten hebben een actueel sportbeleid op papier terwijl de sportwereld snel verandert. De gemeentelijke ondersteuning van sport wordt steeds minder vanzelfsprekend waar het gaat om het faciliteren van de sportbeoefening. Denk daarbij aan de Wet Markt en Overheid en de kerntakendiscussies waarbij beheertaken aan private partijen worden overgedragen. Verder worden gemeenten in toenemende mate gevraagd om het nut van (de investering in) sport te beschrijven en aan

te tonen waar het de bijdrage van sport aan andere beleidsterreinen betreft. Te denken valt aan de rol van sport binnen het sociale domein, voor gezondheidsbevordering en terugdringen van zorgkosten en voor de leefbaarheid van kleine kernen. Al deze ontwikkelingen vragen om monitoring en evaluatie van de beleidsuitvoering om het beleid bij te kunnen stellen waar nodig en zodoende te komen tot een doelmatig en effectief sportbeleid.

De provincie Limburg kan hierbij van dienst zijn door handvatten voor een logische opbouw van de sportnota, meetbare indicatoren voor beleidsdoelstellingen en mogelijke speerpunten voor sportbeleid beschikbaar te laten stellen via Limburg Sport⁴.

Het sportbeleid van het merendeel van de gemeenten is nauwelijks SMART geformuleerd. Er is daarom niet altijd antwoord op de steeds vaker opkomende vraag vanuit het maatschappelijk middenveld waarom in bepaalde gevallen wel of juist niet door de gemeente in sport wordt geïnvesteerd.

Om sport en bewegen in de gemeentebegroting verantwoord te kunnen borgen, verdient het de aandacht om beleidsdoelstellingen aan te scherpen. Bijkomend voordeel is dat met de bestaande regionale samenwerkingen een intergemeentelijke vergelijking eenvoudig te maken is. De verzamelde kengetallen voor dit onderzoek kunnen hier een bijdrage aan leveren.

De provincie Limburg kent diverse intergemeentelijke samenwerkingen. Deze samenwerking vindt onder andere plaats op het gebied van de buurtsportcoaches. Er zijn diverse succesvolle voorbeelden van een (semi-)gezamenlijk aanstelling van een dergelijke functie.

Niet in alle regio's wordt op bovengenoemde succesvolle wijze samengewerkt. Een stimulering van deze regionale samenwerking vanuit de provincie zou onder andere in Parkstad-Limburg en Maastricht en Mergelland een meerwaarde kunnen zijn. Daarmee kan het aantal fte buurtsportcoach per 10.000 inwoners in deze regio's naar het Limburgs (en landelijk) gemiddelde stijgen.

In veel gemeenten is het tariefsysteem voor het huren van buitensportaccommodaties weinig transparant. Mede door gemeentelijke herindeling en historisch gegroeide situaties is maatwerk per accommodatie ontstaan. Dit is een onwenselijke situatie omdat de Wet Markt en Overheid voorschrijft dat de gemeente marktconforme tarieven rekent voor haar sportaccommodaties. Iets wat nu - zeker voor de buitensport - nauwelijks nog gebeurt. Wanneer deze situatie op zijn beloop gelaten wordt, bestaat de kans dat hurende verenigen in de toekomst in één klap in de problemen kunnen komen.

Het loont de moeite om helder te maken welk bedrag naar iedere sportvoorziening gaat. Immers, het aanbieden van sportaccommodaties onder de kostprijs is de grootste gemeentelijke ondersteuning van sport en daar kan een gemeente voorwaarden aan stellen of aantonen dat de ondersteuning juist is.

⁴ Limburg Sport is een samenwerking tussen Provincie Limburg, Huis voor de Sport en Topsport Limburg

In Limburg wordt relatief weinig geïnvesteerd in nieuwe sportaccommodaties in vergelijking met het landelijke bedrag. Dat is niet vreemd gezien het relatief ruime aanbod aan accommodaties en daarmee beperkte noodzaak tot uitbreiding van het aantal sportaccommodaties. Als gevolg hiervan zijn tegelijk de exploitatielasten van accommodaties juist groter.

De provincie kan gemeenten via Limburg Sport blijven ondersteunen door kennis en data beschikbaar te stellen over hoe het huidige accommodatieaanbod op de vraag afgestemd kan worden.

De provincie Limburg heeft een relatief rijk aanbod aan sportaccommodaties per 10.000 inwoners. Tegelijk is de sportdeelname niet hoger dan in de rest van het land. Daarbij komt ook de verwachting dat in de toekomst de vraag naar sportaccommodaties afneemt door een krimpende en vergrijzende bevolking.

De provincie Limburg kan gemeenten via Limburg Sport bijstaan met kennis en data ten behoeve van beleidsontwikkeling aangaande toekomstbestendig accommodatiebeleid. Dit onderzoek maakt duidelijk dat met de huidige capaciteit en de demografische ontwikkelingen het voor de hand ligt dat sportaccommodaties voor sluiting in aanmerking komen. We stellen vast dat met name de regio's met relatief veel sportaccommodaties te maken hebben met hoge exploitatielasten en diensgevolge hoge uitgaven aan sport per inwoner kennen. Door kritisch te kijken naar het benodigde voorzieningenaanbod kan wellicht het aantal accommodaties en hiermee de exploitatielast worden teruggebracht. Echter, het vergt lokale en regionale kennis om te bepalen welke accommodaties het beste kunnen worden afgestoten en wat een meest ideale configuratie is vanuit sportief, sociaal en financieel perspectief. In kleine kernen kan een sportaccommodatie bijvoorbeeld een belangrijke sociale functie vervullen waar ook rekening mee gehouden dient te worden beleidsmakers keuzes gaan maken over het terugbrengen van het voorzieningenaanbod. Terwijl een andere voorziening wellicht een hoge bezetting kent door multifunctioneel gebruik. Hier zijn dus vooral gemeenten aan zet om kritisch te kijken wat de meest toekomstbestendige configuratie van sportaccommodaties is op lokaal niveau, waarbij geprofiteerd kan worden van de kennis en data die via Limburg Sport beschikbaar wordt gesteld.

Literatuur

Eijssen, J. (2016). *Memo Bovenlokale samenwerking sport Limburgse gemeenten* (intern). Sittard: Huis voor de Sport Limburg.

Goossens, R. & Kuipers, A. (2015). Economie van de sport. In: Tiessen-Raaphorst, A. (red.). *Rapportage sport 2014* (pp. 122-142). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).

Hoekman, R. (2013). *Recessiepeiling gemeenten 2013*. Utrecht: Mulier Instituut.

Hoekman, R. & Bol, P. van der (2014). *Sport in collegeprogramma's 2014. Van armoedebeleid tot zelfredzaamheid*. Utrecht: Mulier Instituut.

Hoekman, R. & Dool, R. van der (2015). *Gemeentelijke uitgaven aan sport. Een overzicht van de ontwikkelingen (2010-2015)*. Utrecht: Mulier Instituut.

Hoekman, R., Straatmeijer, J. & Breedveld, K. (2014). *Voorstudie financiële aspecten van sport*. Utrecht: Mulier Instituut.

Kanne, P., Klein Kranenburg, L. & ten Doeschot, F. (2015). *Bezuinigingen: hoe denken burgers en ambtenaren over gemeentelijke bezuinigingen?* Enschede: I&O Research.

Lindert, C. van, Terpstra, N., Pulles, I. & Schootemeijer, S. (2016). *Gehandicaptensportbeleid in gemeenten en provincies*. Utrecht: Mulier Instituut.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) (2015). *Meicirculaire gemeentefonds 2015*. Den Haag: Ministerie van BZK.

Pulles, I., Lindert, C. van & Poel, H. van (2015). *Voortgangsrapportage Monitor Sport en Bewegen in de Buurt 2015*. Utrecht: Mulier Instituut.

Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) (2010). *Visiedocument Nederland Sportland: Visie op de rol van de gemeente in de realisatie van Nederland Sportland Vereniging Sport en Gemeenten*. Den Haag: Vereniging Sport en Gemeenten (VSG).

Werff, H. van der, & Hoekman, R. (2011). *Integraal, interactief en smart: een inventarisatie van lokaal sport- en beweegbeleid*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Werff, H. van der, Bakker, S. & Hoekman, R. (2013). *Sportdeelname en accommodatiegebruik in Limburg*. Utrecht: Mulier Instituut.

Werff, H. van der & Hoekman, R. (2016). *Sportdeelname en accommodatiegebruik in Limburg. Update 2015*. Utrecht: Mulier Instituut.

Bijlage 1 Aanvullende tabellen

Tabel. Uitgaven en inkomsten voor sport naar samenvattende categorieën, gemiddelde per inwoner in Euro's (negatieve bedragen zijn netto uitgaven).

	Investering accommodaties	Exploitatie extern	Exploitatie intern	Sportstimulering	Overdracht Rijk	Rest
1 Noord						
2010	26,4	6,2	17,0	8,5	-0,8	0,2
2011	19,0	6,3	17,2	8,7	-0,3	0,2
2012	16,5	6,9	19,4	8,3	-0,1	0,3
2013	23,6	5,9	19,5	8,8	-1,7	0,2
2014	19,6	5,6	18,5	8,7	-0,1	-0,2
2 Midden						
2010	19,0	4,9	40,7	11,1	-2,0	0,6
2011	19,3	5,5	39,6	9,2	-0,7	0,0
2012	19,9	6,3	39,0	8,1	-0,1	0,0
2013	21,2	6,2	36,6	8,3	0,0	0,0
2014	26,2	6,3	37,1	8,2	-0,1	0,0
3 Parkstad						
2010	22,2	8,3	20,0	6,9	-0,9	0,3
2011	13,7	8,6	21,8	7,6	-1,1	0,0
2012	26,9	9,0	22,4	6,6	0,0	0,2
2013	26,3	7,7	29,5	8,1	-0,1	0,1
2014	24,0	7,5	24,5	7,9	-0,1	0,0
4 Westelijke Mijnstreek						
2010	16,6	9,5	27,6	21,4	-3,1	1,2
2011	25,0	8,5	26,0	21,3	-0,9	-1,4
2012	24,2	26,2	31,1	5,0	0,0	0,0
2013	24,8	15,5	23,2	16,3	0,0	0,0
2014	21,3	33,5	24,0	5,2	0,0	-0,8
5 Maastricht en Mergelland						
2010	40,3	7,4	15,3	6,8	-0,5	-0,1
2011	57,2	7,5	11,0	8,6	-0,4	0,0
2012	81,5	4,2	23,7	8,8	0,0	0,0
2013	14,2	10,2	22,6	4,9	0,0	0,1
2014	22,5	8,4	27,6	4,0	0,0	0,4

Bijlage 2 Financiële categorieën

In deze tabel staan de voor sport (codes 530 en 531) gebruikte coderingen in de periode 2010-2015. Tussen haakjes is aangegeven welke typen uitgaven voor sport hierbij zouden kunnen horen. Voor de analyse zijn deze categorieën in zes hoofdgroepen ingedeeld.

	hoofdgroep
0.0 Niet in te delen lasten	rest
Lasten 1 Salarissen en sociale lasten	
1.1 Loonbetalingen en sociale premies (gemeentelijk dienstverband)	exploitatie intern
1.2 Sociale uitkeringen personeel (voormalige werknemers)	exploitatie intern
2. Rente en afschrijvingen	
2.1 Werkelijk betaalde rente	investering accommodaties
2.2 Toegerekende rente	investering accommodaties
2.3 Afschrijvingen op kapitaallasten	investering accommodaties
3 Goederen en diensten (private partijen)	
3.0 Personeel van derden (inhuren personeel)	exploitatie intern
3.1 Energie	exploitatie intern
3.2.1 Huren (opbrengsten sportgebouwen)	exploitatie intern
3.2.2 Pachten (voor grond sportterreinen)	exploitatie intern
3.3.1 Kosten algemene plannen (ontwerpkosten gebouw)	investering accommodaties
3.3.2 Aankoop gronden (voor bouw sportaccommodatie)	investering accommodaties
3.3.3 Overige aankopen en uitbestedingen duurzame goederen (aankoop bestaand gebouw, uitbesteding investering/aanleg sportpark)	investering accommodaties
3.4 Overige goederen en diensten (opbrengst entreegelden, verkoop spullen)	exploitatie intern
3.4.1 Betaalde belastingen (door gemeente betaald)	exploitatie intern
3.4.2 Betaalde pachten en erfpachten (door gemeente betaald)	exploitatie intern
3.4.3 Aankopen niet duurzame goederen en diensten (uitbesteed onderhoud, kleinere uitgaven)	exploitatie intern
4 Overdrachten (aan andere overheden of stichtingen die vrijwel afhankelijk zijn van overheid)	
4.0.1 Belastingen op producenten	rest
4.1.1 Inkomensoverdrachten aan/van het Rijk (gemeentefonds, specifieke bijdragen/subsidies)	overdracht Rijk
4.1.2 Vermogensoverdrachten aan/van het Rijk	overdracht Rijk
4.2 Overige inkomensoverdrachten	
4.2.1 Subsidies aan marktproducenten (subsidies exploitanten, loon werknemers sportclubs, mix categorie eigen beheer/uitbesteed)	exploitatie extern
4.2.2 Sociale uitkeringen in geld (voor sportkaarten, Ooievaarspas)	sportstimulering
4.2.3 Sociale verstrekkingen in natura aan personen (geld om mensen gratis te laten sporten, gaat naar organisatie die dit doorgeeft)	sportstimulering
4.2.4 Inkomensoverdrachten aan overheid (niet-Rijk), zoals exploitatiestichtingen (zwembad)	exploitatie extern
4.2.5 Overige inkomensoverdrachten (subsidies sportclubs)	sportstimulering
4.3.1 Investeringsbijdragen en overige kapitaaloverdrachten aan overheid (niet-Rijk), voor exploitatiestichtingen (zwembad)	investering accommodaties
4.3.2 Overige investeringsbijdragen en overige kapitaaloverdrachten (commerciële sportpartij)	investering accommodaties

5 Financiële transacties

5.6 Langlopende leningen	investering accommodaties
5.7 Aandelen en overige deelnemingen	investering accommodaties
5.8 Handelskredieten en transitorische posten	investering accommodaties

Lasten 6 Verrekeningen

6.0 Reserveringen (voor sportbegroting, vooral accommodaties)	investering accommodaties
6.1 Kapitaallasten (op gebouwen en spullen, tenzij direct aan stichting, 4.2.1, overgedragen)	investering accommodaties
6.2.1 Verrekening kostenplaatsen voor investeringsprojecten (omslag overhead voor bouwplannen)	investering accommodaties
6.2.2 Overige verrekeningen van kostenplaatsen (omslag multifunctionele gebouwen/sport accommodaties)	exploitatie intern
6.3 Overige verrekeningen (veranderen status activa/passiva)	rest

Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl